

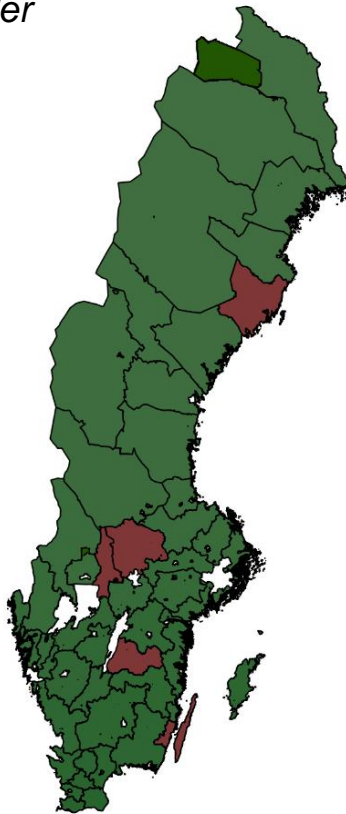
Att arbeta utanför strukturerna

– En studie om de fem icke-prioriterade Leaderområdena under programperioden 2014-2020.

To work outside the structures

– A study about the non-prioritized Leader areas during the rural development programme 2014-2020.

Sanna Sulander

Att arbeta utanför strukturerna

- En studie om de fem icke-prioriterade Leaderområdena under programperioden 2014-2020.

To work outside the structures

- A study about the non-prioritized Leader areas during the rural development programme 2014-2020.

Sanna Sulander

Handledare: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institution för stad och land

Examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, Institution för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2019

Omslagsbild: Karta över de fem icke-prioriterade Leaderområdena. Källa: egen bearbetning av karta från Jordbruksverket.

Upphovsrätt: Samtliga kartor i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Lokalt ledd utveckling, Leadermetoden, icke-prioriterade Leaderområden, handlingsutrymme, strukturer, governance

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Fem Leaderområden fick inte något startbesked under Landsbygdsprogrammet 2014–2020 och därmed ingen budget att bedriva landsbygdsutveckling under programperioden. Examensarbetet syftar till att undersöka vad som har hänt i dessa Leaderområden fyra år in i programperioden. Detta har gjorts genom en kvalitativ intervjustudie med representanter från de fem Leaderområdena samt en litteraturgenomgång av litteratur som rör landsbygds politikens utveckling. Det empiriska materialet har sedan analyserats med hjälp av begreppen governance och handlingsutrymme.

Utvecklingen av landsbygden har kommit att bli en politiserad sfär och det har visat sig vara svårt för ett Leaderområde att stå utanför strukturerna för de politiska programmen. I ett försök att ändra den förvaltande myndighetens beslut valde de fem områdena att gå ihop till en gemensam aktör för att öka sitt handlingsutrymme. Resultatet av den handlingen kom inte att ändra de rådande förutsättningarna men det kom att skapa en framtida diskussion om Leader i nästa programperiod. Områdena fick istället söka källor till finansiering i de egna områdena, med varierande resultat. Vissa områden lyckades få till en kommunal medfinansiering och vissa lyckades söka andra stöd från Länsstyrelsen, Regionen och Tillväxtverket. Det finns också de Leaderområden som under denna programperiod inte kunnat bedriva någon verksamhet. Gemensamt för samtliga områden är att finansiella resurser är av väsentlig betydelse för att ett område ska kunna fortsätta bedriva verksamhet.

Risken med att ett område hamnar utanför strukturerna för det politiska programmet är att de nätverk och samarbeten som byggts upp går förlorade. Detta kan medföra problem inför en kommande programperiod då dessa samarbeten ska knytas ihop igen. Det finns också en risk med att utvecklingen av landsbygden återgår till en mer myndighetsstyrd verksamhet och att governance återgår till government då Leader försvinner som en utvecklingsaktör på landsbygden.

Nyckelord: Lokalt ledd utveckling, Leadermetoden, icke-prioriterade Leaderområden, handlingsutrymme, strukturer, governance

Abstract

During the rural development program of 2014-2020 there were five Leader areas that was not granted any support and therefore without a budget to conduct their plans for rural development. This paper aims to investigate what has happened to these non-prioritized Leader areas after four years during this program period. This is a qualitative semi structured interview research with representatives from these five Leader areas and a literature review regarding the development of rural politics. The results have been analysed using the terms governance and agency.

Rural development has become a political sphere and it is hard for these areas to be left outside the structures of the political programs. In an attempt to change the decisions of the administrative authority, the five non-prioritized Leader areas joined to increase their agency. The results from this action did not change the decisions from the authority, but it did create a discussion of Leader areas for the next rural development program. The Leader areas had to start searching for funding in their own area with varying results. Some of the areas managed to get financial funding from their municipalities, some managed to get funding from the County Administrative Board, The Swedish Agency for Economic and Regional Growth and the region. Some of the areas hasn't been able to conduct their operations. Common for all these areas is the utmost importance of financial funding to be able to continue to operate.

One great risk when a Leader area ends up outside the structures of the political program is that cooperation and networks since years cannot be upheld. This might cause problems for a future rural development program when these cooperation's must be built up again. There might also be a risk that rural development returns to be more regulated by the authorities and governance becomes government when Leader disappears as a rural development actor.

Keywords: Community led local development, Leader method, non-prioritized Leader areas, agency, structure, governance

Tack!

Först och främst vill jag tacka alla informanter för att ni ställt upp på intervjuer och gjort denna uppsats möjlig. Tack till min handledare Yvonne, min familj, vänner och kollegor för all hjälp och stöttning. Sist men inte minst, tack Martin för att du har stått ut med mig under detta halvår. Jag lovar, från och med nu ska jag endast ha 100 procent sysselsättning.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte och frågeställningar	3
2	Metod och teori	4
2.1	Metod	4
2.2	Analytiska begrepp	7
	<i>Governance</i>	7
	<i>Handlingsutrymme</i>	8
3	Lokalt ledd utveckling	10
3.1	Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden	10
3.2	Om urvalsprocessen	11
3.3	De fem områdena	13
4	Landsbygdspolitikens utveckling	17
4.1	Från jordbrukspolitik till landsbygdspolitik	17
4.2	Andra förutsättningar kräver annat förhållningssätt	19
4.3	Politiken aktiverar landsbygden	20
5	Att jobba vidare som ett icke-prioriterat Leaderområde	23
5.1	Då syftet försvinner	23
5.2	Ensam är inte stark – femgruppen	25
5.3	Konsten att hitta finansiering	28
5.4	Att driva projekt utan Leaderpengar	32
6	Konsekvenser av minskad Leaderaktivitet	37
6.1	Kommunal Leader-liknande verksamhet	37
6.2	Förlorade nätverk	41
6.3	Att tappa fart inför en kommande programperiod	42
7	Slutord	47
	Referenser	50

1 Inledning

1.1 Bakgrund

De kan inte ta död på oss.

(LAG-medlem)

Det kanske blev en väl drastisk inledning i denna uppsats. Jag tycker dock att citatet ovan speglar det som både landsbygden och inte minst denna uppsats kommer att handla om, att arbeta mot alla odds men att hänga sig kvar på ett eller annat sätt. Det finns en bild om att landsbygden är döende, att den utarmas på service, människor och kompetens (Land Lantbruk, 2017). Det är klart landsbygden har dess utmaningar men det är inte så att aktörer på landsbygden står och ser på när allting förfaller. Här finns det ett stort engagemang och en vilja att kunna bo kvar och inte minst en vilja att se bygden utvecklas. Byalag, föreningar, offentliga verksamheter och företag skapar engagemang och arbetar gemensamt.

Vad som är helt säkert är att landsbygden inte är som den en gång var, på gott och ont. Efter krigsslutet har den svenska landsbygden genomgått en ekonomisk omvandling till följd av tekniska innovationer som medförde ett mindre behov av arbetskraft inom jordbruksnäringen. Under 1970-talet genomfördes även en stor kommunsammanslagning och småkommunerna på landsbygden försvann. Sammanslagningen medförde att avstånden till kommuncentra ökade. Mellan 1987-1988 genomförde Europarådet en kampanj för levande landsbygd som skulle uppmuntra till lokala utvecklingsinitiativ. Dessa förändrade omständigheter ledde till mobilisering av lokala krafter på

den svenska landsbygden. Lokala utvecklingsgrupper bildades runt om i landet och en ny folkrörelse växte så småningom fram (Waldenström, 2008). Glesbygdsdelegationen genomförde Europarådets kampanj i Sverige där tiotusentals människor deltog. Kampanjens budskap löd: *Du är exper-ten på din bygd. Det är bara du som vet vad som behövs och bara du kan genomföra det!* Dessa människor bildade bygdekommittéer och arbetade tillsammans för att förverkliga de egna idéerna de hade för sin bygd. I det stora hela så ledde kampanjen till att de lokala utvecklingsgrupperna, eller byalagen som de ofta kallades, synliggjordes och visade att de var en kraft att räkna med (Hela Sverige ska leva, 2018).

En enkät från 1995 visar att dessa lokala utvecklingsgrupper bedrev verksamheter inom bland annat service, boende, utbildning, kulturaktiviteter och inom andra lokala traditioner (Waldenström, 2008). Idag har de fått ytterligare uppgifter då de är vanligt förekommande att de även jobbar med naturresursförvaltning, integrationsarbete, innovationsarbete inom miljö, turistverksamhet, lokal ekonomi och företagande. Denna folkrörelse som det en gång var har fått en tydligare roll i den demokratiska processen. Partnerskap och projektmedel ger dessa lokala utvecklingsgrupper nya möjligheter att delta i olika utvecklingspolitiska sammanhang och att driva egna lokala projekt.

I och med inträdet i EU fick Sverige chansen att arbeta med Leadermeto-den. Leadermetoden introducerades redan 1991 i EU som en metod för att få landsbygden att blomstra och möta de utmaningar som det traditionella styret ovanifrån inte klarade av. Denna metod visade sig vara framgångsrik (Leader Skåne, 2018). Tanken med Leadermetoden är att det är de aktörer som bor i en bygd som känner till dess utvecklingsmöjligheter som bäst. Glesbygdsdelegationens budskap på 1990-talet lever alltså vidare och har bitit sig ända in i Sveriges utvecklingspolitik.

Sveriges landsbygd är uppdelade i olika Leaderområden. I varje område tar aktörer från den privata, ideella och offentliga sektorn gemensamt fram en lokal utvecklingsstrategi. Strategin är en överenskommelse om vilka insat-ser som ska prioriteras under kommande programperiod (Jordbruksverket c, 2017). Under förra programperioden 2007–2013 var Leader rikstäckande. Alla Leaderområden fick då en budget att arbeta utifrån för att förverkliga de idéer som fanns i den lokala bygden (Leader Skåne, 2018). I och med detta blev Leader en form av välfärdspolitik.

Den nuvarande programperioden 2014 – 2020 ser lite annorlunda ut. Statens Jordbruksverk fick i uppdrag av regeringen att välja ut de Leaderområden vars utvecklingsstrategi var mest lämpad. I april 2015 lämnade 53 områden in sina utvecklingsstrategier till Jordbruksverket. Samtliga strategier blev godkända men bara 48 områden fick besked om att de blivit prioriterade (Jordbruksverket c, 2017). Att bli prioriterat område betyder att de blev fördelade en budget. Fem av områdena fick beskedet om att de inte blivit tilldelade en budget under denna programperiod. Enligt Larsson (2008) har Leaderprogrammets arbetssätt varit ett viktigt bidrag för att generera utvecklingskraft bland aktörer på landsbygden. Vad som har varit minst lika viktigt enligt Larsson är att resurserna som varit tillgängliga har varit stora. Fem områden blev utan dessa ekonomiska resurser från Leaderprogrammet under denna period.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet är att undersöka vad som har hänt i de fem Leaderområden som inte blev prioriterade i Landsbygdsprogrammet 2014-2020, där det mesta av landsbygdspolitiken ryms.

Med syftet som utgångspunkt har dessa tre frågor formulerats:

- Hur har landsbygdspolitiken vuxit fram?
- Hur har de icke-prioriterade områdena gått tillväga för att försöka bedriva verksamhet i denna programperiod?
- Vilka konsekvenser kan det tänkas bli för de icke-prioriterade områdena?

2 Metod och teori

2.1 Metod

Uppsatsen bygger dels på en litteraturstudie och även en kvalitativ intervjustudie. Litteraturstudien har varit tillämpbar för att studera bakgrunden till jordbruks- och landsbygdspolitikens utveckling samt hur politiken i sin helhet har förändrats under de senaste decennierna som har satt spår i hur landsbygden idag är administrerad. Den kvalitativa intervjustudien har syftat till att få fram upplevelser och reflektioner från aktörer som varit verksamma i dessa fem områden som inte har tilldelats medel under denna programperiod.

Enligt Andersen & Gamdurp (1994) är utgångspunkten för den kvalitativa metoden att varje fenomen består av en unik kombination av olika kvaliteter och egenskaper som inte är mätbara. Denna studie bygger på en hermeneutisk ansats. Enligt Sjöström (2006) är det kunskapen och förståelsen om innebörder och intentioner hos olika företeelser som söks inom hermeneutiken. Inom denna studie är det förståelsen för hur de fem icke-prioriterade Leaderområdena har gått tillväga under denna programperiod som eftersöks. Målet för den hermeneutiska forskningen är att förstå handlingar och företeelse sedda var för sig som en enda stor helhet och i relation till den kontext där handlingen sker.

Inom den kvalitativa metoden är det viktigt att ha en perspektivmedvetenhet. Enligt hermeneutiken faller förförståelsen alltid tillbaka på att delen måste relateras till en helhet för att den ska få någon innebörd (Larsson S., 2006). För egen del låg utmaningen i att inte se situationen om att vara ett icke-prioriterat område som något negativt. Enligt artiklar och skrivelser

som gjorts i olika lokaltidningar om de fem icke-prioriterade Leaderområdena så har denna situation framstått som något ofördelaktigt. Det är klart att dessa områden har gått miste om en stor summa pengar, vilket är en stor förlust, men det har även varit viktigt för mig att ifrågasätta om denna typ av projektstödspolitik som är bunden EU verkligen är den rätta vägen för utvecklingen på landsbygden. En perspektivmedvetenhet har alltså varit viktigt för att se både fördelar och nackdelar med att vara ett icke-prioriterat område under denna programperiod, som också kan spegla fördelar och nackdelar med det politiska programmet för Leader i sin helhet. I den kvalitativa metoden är det dock svårt som utförare av studien att vara helt objektiv. Intervjuer är en subjektiv interaktion där intervjuaren sätter agendan och är även den som avgör vad som är relevant att lägga fram i resultat och analys (Kvale & Brinkmann, 2014). Som utförare av studien är det därför svårt att ge en helt oberoende och neutral beskrivning av det studerade fenomenet.

Förutom en perspektivmedvetenhet är validiteten och reliabiliteten två viktiga kvalitetskriterier i en vetenskaplig uppsats. Validitet handlar även om giltighet. Den som studerar ett fenomen ska använda relevanta metoder utifrån studiens syfte och frågeställningar (Kvale & Brinkmann, 2014). Den kvalitativa intervjumetoden kompletterades i denna studie med en litteraturstudie. En litteraturstudie kan beskrivas som en metodisk genomgång av litteratur inom ett specifikt område (Bryman, 2011). Litteraturstudien utfördes för att skapa en förståelse för hur de politiska strukturerna har växt fram som präglar landsbygdens utveckling idag. Det finns en diskussion om huruvida projektstödspolitik är den rätta vägen för landsbygdens utveckling eller inte och om det är rätt att politiken aktivt portionerar ut finansiella medel som ska åtgärda problem kopplade till landsbygden. Under denna programperiod är det som sagt fem områden som inte är innanför de ramar som de politiska programmen utgör. Därför är en litteraturstudie av stödpolitiken av betydelse för att kritiskt analysera huruvida det är positivt eller negativt att vara innanför eller utanför de politiska strukturerna.

Reliabilitet anger graden av tillförlitlighet i en mätning. Detta kvalitetskriterier handlar om att en mätning ska få samma resultat nästa gång mätningen görs (Teorell & Svensson, 2012). I en kvalitativ metod som oftast inte präglas av mätningar är just detta svårt. En kvalitativ metod bygger istället på medvetenhet. Som utförare av studien är det viktigt att vara medveten

vid en intervju att inte ställa ledande frågor samt att använda sig av ett brett omfång av källor då information söks.

Materialinsamling

Inom den hermeneutiska forskningsansatsen finns det flera olika sätt att samla in material på. Den största delen av empirin i uppsatsen bygger på intervjuer med berörda aktörer i de fem icke-prioriterade Leaderområdena. Dessa fem områden har en stor geografisk spridning, från Robertsfors i norr till Kalmar i söder. På grund av stora avstånd och begränsad tid har det inte varit möjligt att utföra intervjuerna på plats. Samtliga intervjuer har således skett via telefon. Totalt tio intervjuer har genomförts med två informanter från respektive område. Förutom dessa intervjuer har regelbundna samtal förts med kontakter från Jordbruksverket, Landsbygdsnätverket och Sveriges lantbruksuniversitet. Urvalet av informanter har skett på lite olika sätt. Dels via områdenas hemsida men också via tips från kontakter på Sveriges lantbruksuniversitet, Landsbygdsnätverket och andra informanter.

Intervjuerna har utförts i semistrukturerad form, med en strävan efter att intervjuerna skulle formas som ett samtal och på så vis bidra till att informanterna känner sig bekväma under intervjun. Denna typ av intervjumetod karaktäriserats av att den som intervjuar utgår från ett antal övergripande frågor och där metoden ger möjlighet att anpassa frågorna under intervjugång (Kylén, 1994). Intervjuaren kan alltså via den semistrukturerade metoden ändra frågornas formulering och ordningsform så de passar situationen bättre (Andersen & Gamdrup, 1994). Samtliga informanter fick i förväg ett antal övergripande frågor via mail för att förbereda sig på vilken typ av frågor som skulle komma under intervjun. Detta gjordes med tanke på att intervjuguiden berörde en mängd olika frågor. De teman som togs upp i intervjuerna var bland annat huruvida områdena fortfarande har verksamhet eller inte, om områdena sökt finansiering från annat håll samt vilka för- och nackdelar de har upplevt under denna period då de inte varit ett prioriterat Leaderområde.

Samtliga informanter är anonymiserade då informantens roll i Leaderförningen eller Leaderområdet varit oviktigt i sammanhanget har även det anonymiserats. Informanterna består av både tidigare verksamhetsledare, representanter från den offentliga, privata och ideella sektorn i LAG samt andra kommunala aktörer inom områdena. För att ge läsaren en förståelse

av i vilket sammanhang informanten uttalar sig anges vilket område informanten är aktiv i de fall då det varit relevant.

En hermeneutisk ansats bygger på att den som utför studien samlar in empiri och sedan analyserar och tolkar det empiriska materialet (Larsson, 2006). Intervjuerna har transkriberats och sedan analyserats. I intervjuanalysens första steg kategoriserades ett antal teman som var återkommande in intervjuerna. Nästa steg av intervjuanalysen gick ut på att söka efter begrepp och analytiska ingångar som kunde synliggöra och inte minst begrippliggöra de teman och de mönster som framträdde ur materialet.

2.2 Analytiska begrepp

Att analysera handlar om att ställa frågor till det empiriska materialet via olika begrepp. Enligt Larsson (2006) krävs det en tolkning av data som lyfter fram det som är allmänt i dem. För att få en högre förståelse för fenomenet i denna uppsats har två analytiska begrepp använts: governance och handlingsutrymme.

Governance

I Sverige, precis som i övriga Europa, har det över de senaste decennierna skett en överföring av makt och ansvar från nationalstaten till lokalsamhällets aktörer. Då Sverige blev en del av den Europeiska unionen har dessutom nationalstatens makt utmanats av en högre instans vilket inte minst har yttrat sig i att den nationella jordbrukspolitiken blivit EU-gemensam. Det har alltså skett en förskjutning av vertikal makt mellan olika politiska och institutionella nivåer i samhället (Bergmark & Minas, 2007).

Under 1980- och 1990-talen blev governance ett betydande statsvetenskapligt forskningsområde. Inom området diskuteras det ofta kring en förändring ”from government to governance”, svenskt översatt ”från centralstyrning till interaktiv samhällsstyrning”. Det handlar bland annat om att utveckla nya former av ömsesidigt samspel mellan olika samhällsaktörer för att öka den offentliga politikens förmåga och att lösa samtida samhällsproblem (Pierre, 2010). Med interaktiv samhällsstyrning avses i detta sammanhang nätverk som i olika sammanhang och miljöer bidrar till att forma och

genomföra politiken, vilket precis är det som Leaderområden runt om i landet gör. Dessa nätverk tenderar att i sig framstå som något positivt och innovativt i förhållande till de gamla förstelnade byråkratierna.

Hedlund och Montin (2009) nämner att det har funnits tre generationers politikområden. Den första var enligt dem tillkomsten av den representativa demokratin och de första stegen mot en välfärdsstat och den andra syftar mer till välfärdsstatens uppbyggnad. Den tredje generationen handlar om att politikerområden kännetecknas av ett ökat samarbete mellan olika samhällsaktörer som i högre utsträckning än någonsin påverkas av vad som händer i omvärlden via globaliseringen. Här framstår statens roll som möjliggörande snarare än som styrande i traditionell government-styrning. Dagens demokratipolitik handlar alltså om att skapa former för medborgarnas deltagande och delaktighet i syfte att verka för ett alternativt eller kompletterande demokratisk beslutsfattande eftersom de traditionella formerna inte längre anses tillräckliga (ibid).

Denna politiska decentralisering har inneburit att det inte endast är staten som har den beslutande makten av vilka reformer som ska ske på den svenska landsbygden. Sveriges medlemskap i EU förändrade även den nationalstatens politiska makt. EU:s överstatliga suveränitet har inneburit att makt har flyttats upp till EU och sedan återigen nedåt, ända ner till de lokala aktörer, vilket Leader är ett resultat av. Inträdet i EU medförde alltså att lokala aktörer fick möjlighet att besluta om vilka insatsområden som skulle prioriteras i den egna bygden och tillhandahöll medel för detta. De lokala aktörerna ses här som en resurs i hanteringen av den gemensamma välfärdsförvaltningen.

Handlingsutrymme

Att bo och verka i dagens Sverige innebär stora möjligheter att agera på olika sätt, men det finns också begränsningar i form av samhällsstrukturer. Enligt Rothstein (1988) handlar strukturer vanligtvis om mönster med en viss varaktighet. Strukturer kan i detta sammanhang tänkas vara ramarna för det politiska programmet för Leaderverksamhet som har funnits i Sverige sedan EU-inträdet. Det finns ett ömsesidigt beroende mellan strukturer och aktörer. Enligt författare (som till exempel Giddens, 1979; Rothstein, 1988) kan begreppen aktör och struktur inte förstås på ett meningsfullt sätt

annat än i relationen till varandra. Strukturer sätter ramarna för aktörers förmåga att handla, men de handlingar aktörer utför bidrar också till att förändra eller reproducera strukturer (Johansson, 2015).

I uppsatsen hämtas inspiration från sociologen Anthony Giddens *struktureringsteori*. Giddens (1984) menar att alla har olika valmöjligheter att handla, av Giddens kallat *agency*, vilket kan översättas till agens. Samhällets strukturer kan såväl möjliggöra som begränsa människors agens och på detta sätt skapas ett *handlingsutrymme*. De strukturer som finns kring det politiska programmet inom Leader har ofta kritiserats för att vara för stelbent och byråkratiskt, vilket kan medföra begränsat handlingsutrymme för Leaderföreningarna. Att vara ett prioriterat Leaderområde med en budget medför dock att det finns tillgång till en stor summa pengar som kan öka förmågan att bedriva landsbygdsutveckling i området. Att politiken har tagit den vändning det har gjort mot en mer interaktiv samhällsstyrning kan ha skapat ett större handlingsutrymme för aktörer som arbetar inom de politiska ramarna. Lokala aktörer på landsbygden har fått en stor roll när det kommer till utvecklingen av den egna bygden. Det har skapats speciella institutioner via politiska program som har möjliggjorts aktörers aktivering i denna process. Begreppet handlingsutrymme i denna studie har varit tillämpbar för att förstå informanternas utsagor om hur de upplever sin förmåga att handla och sin förmåga att fortsätta bedriva verksamhet även utan Leaderpengar.

3 Lokalt ledd utveckling

3.1 Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden

Lokalt ledd utveckling är ett stöd inom Landsbygdsprogrammet 2014 – 2020 (Regeringskansliet, 2014). Leadermetoden är en metod för att utveckla en bygd utifrån de lokala förutsättningarna som råder på platsen (Jordbruksverket a, 2017). Stödet och metoden är i de allra flesta fall nära sammanlänkade. Det var även så att uttrycket Leadermetoden etablerades efter genomförandet av programperioden Leader I och under igångsättandet av Leader II. Leadermetoden beskriver skillnaden mellan Leader och andra sätt att organisera utvecklingsprogram på (Jordbruksverket, 2005). Precis som rubriken nämner så ska detta stöd inom landsbygdsprogrammet ske genom Leadermetoden. För att få ta del av stödet krävs det en organisering enligt Leadermetoden.

Begreppet Leader är en förkortning av franskans *Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rural*, vilket betyder samordnade aktiviteter för ekonomisk utveckling på landsbygden (Jordbruksverket a, 2017). Leadermetoden baseras på ett lokalt partnerskap mellan offentlig, privat och ideell sektor. Grundläggande för metoden är att det är de boende och verkamma som ska ha mandatet att driva och påverka utvecklingen inom det specifika området. Insatserna som ska utföras ska alltså vara lokalt förankrade. De ska bygga på samverkan och nätverk och inte minst vara innovativa. Detta sektorsövergripande arbetssätt säkerställer en bred förankring i de olika delarna i samhället och möjliggör att utveckling kan ske utifrån de lokala förutsättningarna (Regeringskansliet, 2014).

För att få ta del av stödet inom Lokalt ledd utveckling ska Leadermetoden drivas i geografiskt avgränsade områden för att på så vis skapa ett starkt lokalt fokus. Områdena består ofta av flera kommuner. För att få bilda ett så kallat Leaderområde krävs det att lokala aktörer gått samman och arbetat fram en lokal utvecklingsstrategi som ska vara ett dokument som anger vilka insatser som ska prioriteras under den kommande programperioden. Denna strategi ska vara väl förankrad till vilka utmaningar och möjligheter som finns inom det aktuella området. Respektive Leaderområde har en egen organisation med ett eget Leaderkontor samt en egen lokal aktionsgrupp, LAG, som den förkortas (Lokal utveckling Sverige, 2018). Medlemmar i LAG ska bestå av representanter från såväl den ideella, privata som den offentliga sektorn. LAG:s främsta uppgift är att vara den ledande parten i arbetet med att ta fram den lokala utvecklingsstrategin för området och att se till så den följs under programperioden. LAG är också den funktion som bedömer vilka projekt som ska prioriteras. Under ledning av LAG finns det en administrativ enhet där verksamhetsledaren i området tillsammans med annan kanslipersonal finns (Jordbruksverket, 2014).

Budgeten inom Lokalt ledd utveckling finansieras delvis av EU och delvis med hjälp av EU:s medlemsländers nationella budget. Dessutom måste det finnas en övrig offentlig finansiering som ofta kommunerna i området står för, men det kan också vara pengar från andra myndigheter som till exempel landsting, region, regionförbund eller länsstyrelse. Vid projektgenomförandet ska även en viss medfinansiering ingå. Medfinansieringen kan bestå både av pengar och andra resurser som exempel ideellt arbete (Regeringskansliet, 2014). I denna programperiod finns det tre stöd inom åtgärden Lokalt ledd utveckling; ett för att genomföra projekt, ett för att samarbeta med andra områden samt ett driftsstöd. Syftet med driftstödet är att det ska finnas en budget för verksamheten. Till exempel så kan driftstödet gå till löner av personal vid Leaderkontoret, kostnader för kontorslokaler, utrustning till kontoret och till marknadsföring av verksamheten (Jordbruksverket b, 2017).

3.2 Om urvalsprocessen

Jordbruksverket fick 2014 i uppdrag av regeringen att vidta förberedande åtgärder för att kunna uppfylla de krav på hanteringen av stöd till Lokalt ledd utveckling som anges i EU:s regelverk. I uppdraget ingick även att föreslå kriterier för att välja ut de lokala områdenas utvecklingsstrategier. I

detta uppdrag stod det bland annat att urvalskriterierna skulle utformas så de kan premiera dels lokala utvecklingsstrategier som i hög grad bidrar till att uppfylla mål och prioriteringar för de operativa programmen inom de Europeiska struktur- och investeringsfonderna och dels de lokala grupperna med god administrativ kapacitet (Landsbyggsdepartementet, 2014). Just tyngdpunkten i att områdena ska ha tillräcklig administrativ kapacitet beror på vad utvärderingarna av förgående Leaderprogram har visat. I utvärdering av Leader under perioden 2007-2011 var en av slutsatserna bland annat att hanteringen av ansökningarna och rapporteringen kräver mycket administrativa resurser (Jordbruksverket, 2012). Även halvtidsutvärderingen av Leader i landsbygdsprogrammet under perioden 2007-2013 tar fram vikten av en administrativ beredskap inför en framtida ökning av antalet projekt i respektive område. Detta för att man bland annat ska kunna hantera mobilisering, information, ansökningar, partnerskap (LAG) samt uppföljning och stöd av pågående projekt (Waldenström, 2010). Utvärderingarna visade bland annat att många projektägare i Leader är ovana vid projekt- och stödhanteringen, men genom den närvaro och kompetens som personalen på Leaderkontoren kunnat erbjuda stärktes många projekt.

I nuvarande programperiod finns det en budget på två miljarder kronor inom åtgärden Lokalt ledd utveckling. Jordbruksverket valde att sätta en gräns för en lägsta budget på 34 miljoner för ett så kallat flerfondsområde och 14 miljoner för ett enfondsområde. I det nya programmet är det möjligt att jobba inom fyra olika fonder inom ett och samma Leaderområde. Detta innebär ökad komplexitet och högre krav på handläggningen av projekt och på LAG:s beslutfattande. Detta ökar kravet på den administrativa kapaciteten jämfört med förra programperioden. Det fastställdes också att LAG:s driftsbudget, alltså den budget som ska täcka driftskostnaden av verksamheten i områdena, skall vara på 1,2 miljoner kronor per år för att säkra en viss grundnivå på verksamheten. Detta handlar om ett fast belopp samt en rörlig del som bland annat beror på områdets storlek med mera. EU:s guide för lokalt ledd utveckling för förvaltningsmyndigheten rekommenderar minst två anställda per Leaderområde och minst tre miljoner euro i totalbudget per Leaderområde. Enligt Jordbruksverket bör dock detta ligga något högre på grund av flerfundscomplexiteten samt att Leaderområdena är betydligt större i Sverige jämfört med många andra länder (Jordbruksverket, 2015).

Den begränsade budgeten medförde att resurser inte kom att räcka till alla Leaderområden. Inom EU finns det inga krav på att Leaderområden måste täcka hela länders yta. Det uppmuntrades tidigt att grupperna skulle bilda större Leaderområden för att på så vis fler ska kunna få en tillräckligt stor budget. Ett flertal grupper bildade ett större Leaderområden men alla hade inte möjlighet till det. Jordbruksverket som är den förvaltande myndigheten för lokalt ledd utveckling inrättade en process för urval och prioritering av lokala utvecklingsstrategier. I rangordningsarbetet hade Jordbruksverket hjälp av en expertgrupp och en urvalskommitté som rangordnade och valde ut strategier med hjälp av urvalsstrategierna som Jordbruksverket tagit fram. Urvalskommittén bestod av sju personer, varav två från vardera ideell, offentlig och privat sektor, samt ordförande från Jordbruksverket. Efter urvalskommitténs urval fattade Jordbruksverket ett beslut om vilka strategier som skulle bli prioriterade. Beräkningarna utgick ifrån en fördelningsnyckel där det dels togs hänsyn till områdenas storlek befolkningsmässigt och gleshetsfaktorn alltså var i landet man befinner sig. Gleshetsfaktorn styr stödet mot de områden där det kan antas att marknadsmisslyckandet är större än i de tätare områdena (ibid).

Mellan 2014 och 2015 pågick en process i Leaderområdena med att ta fram en strategi till nuvarande programperiod. I slutet av 2014 lämnade 53 områden in sin första version av sina utvecklingsstrategier. Områdena fick därefter återkoppling med förslag på förbättringar av sina strategier av en expertgrupp. I början på 2015 skickade de in den slutgiltiga versionen av utvecklingsstrategierna. Därefter fick 48 av dessa 53 områden besked om att de blivit beviljade en budget för den kommande programperioden. Det var alltså fem områden som inte blev beviljade en budget (Jordbruksverket c, 2017).

3.3 De fem områdena

URnära

URNära omfattar delar av Umeåregionens sex kommuner. Här finns Sveriges minsta kommun Bjurholm, tillväxtkommunen Umeå, pendlingskommunen Vännäs samt tre glesbygdskommuner Vindeln, Nordmaling och Robertsfors (URNära ideell förening, 2017). I detta område bor det cirka 67 000 personer. Med undantag av Umeå tätort är området glest befolkat. I Västerbotten är folkrörelserna starka och föreningstätheten är hög. I Umeåregionen finns över 700 föreningar (URNära, 2014). Umeåregionen har i

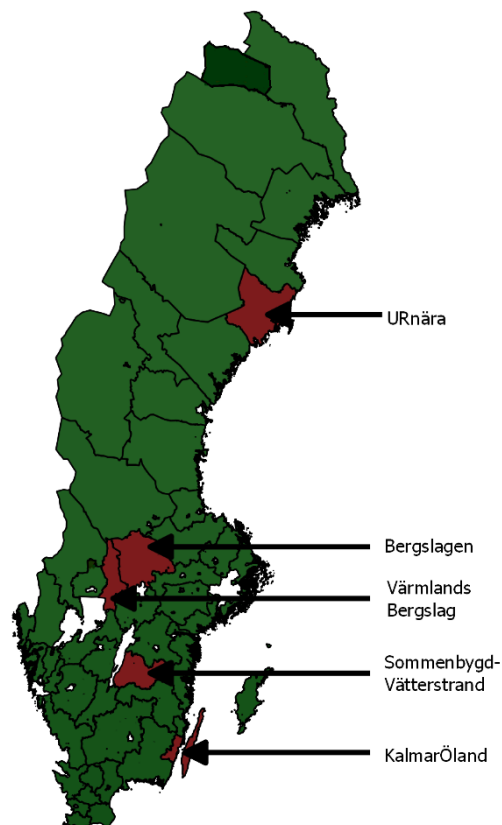
över 20 år samarbetat över kommungränserna för att främja regionen. Sedan 1996 har landsbygdsutveckling skett med EU-medel (Leader URnära, 2015).

Umeåregionen har ett varierande landskap med allt från sammanhängande jordbruksbygder, vidsträckta skogsområden till fjällnära natur. Från Robertsfors i norr till Nordmaling i söder finns det totalt 800 km slingrande havskust. Vindelälven rinner genom en av Europas sista vildmarker och är en av Sveriges nationalälvar (Visit Umeå, 2018).

Bergslagen

Leader Bergslagen jobbar med landsbygdsutveckling inom kommunerna Norberg, Fagersta, Surahammar, Skinnskatteberg, Smedjebackens, Ludvika, Ljusnarsberg, Hällefors, Lindsberg, Nora samt i delar av Örebro kommun (Leader Bergslagen, 2009). Bergslagen är ett område som ligger mitt i Sverige. Här har det funnits alla tillgångar som behövs för att skapa en järnindustri: berg, skog och vatten. Bergsbrukets tid har kvarlämnat industri- och kulturhistoria (Ekomuseum Bergslagen, 2018). I utvecklingsområdet bor det 107 000 människor. Ingen tätort i området har fler än 20 000 invånare vilket medför att Lokalt ledd utveckling hade kunnat ske över hela området (Leader Bergslagen, 2014).

Under programperioden 2014-2020 beräknades Leader Bergslagens kansli-funktion uppgå till 2,75 heltidstjänster fördelade på en verksamhetsledare på 100 procent, en projekthandläggare på 100 procent, en administratör på 25 procent samt en kommunikatör på 50 procent (Leader Bergslagen, 2014).

Figur 1. Karta över de fem icke-prioriterade Leaderområden. Källa: Egen bearbetning av karta från Jordbruksverket.

Värmlands Bergslag

Leader Värmlands Bergslag omfattar de fyra kommunerna Filipstad, Kristinehamn, Storfors samt Karlskogas landsbygd. Utvecklingsområdet omfattar över 45 000 personer. Utmärkande för området är dess sjöar, skog och jordbrukslandskap. Bergslagskanalen samt Klarälven rinner igenom området. En stark gemensam nämnare för området är den kulturella identiteten som omfattas av värmländsk bruksort med järnhantering och bergsbruk. Det återspeglas än idag i industrin (Värmlands BergsLAG, 2015).

Enligt utvecklingsstrategin hade Värmlands Bergslag som mål att det skulle finnas en verksamhetsledare på 100 procent samt en ekonom på 50 procent (Värmlands BergsLAG, 2015).

Sommenbygd-Vätterstrand

I tidigare Leader Sommenbygd (idag Sommenbygd-Vätterstrand) samverkar kommunerna Aneby, Boxholm, Tranås, Ydre, Ödeshög, delar av Jönköpings kommun samt Kinda till och med februari 2018 (Sommenbygd - Vätterstrand, 2018). Området ligger i mitten av södra Sverige, här möts nordens taiga och söderns ädellövskogar. Här finns det många djupa sjöar där Vättern är en av Sveriges största kallvattensjöar. Inom området är frikyrko- och bonderörelsen särskilt framträdande men även idrotts- hembygds- företags-, och naturvårdsorganisationer är viktiga parter i uppbyggandet av dess sociala liv. Det finns inga tätorter som överstiger 20 000 invånare inom området. Totalt antal invånare i utvecklingsområdet är cirka 60 000. Personalbehovet uppskattades till 1,5 heltidstjänster i den lokala utvecklingsstrategin för programperioden 2014-2020 (Leader Sommenbygd - Vätterstrand, 2015).

Sedan 1997 har Sommenbygd jobbat med landsbygdsutveckling (Sommenbygd - Vätterstrand, 2014). Det finns en lång tradition av fysiska handels- och marknadsplatser, till exempel gamla torg- och marknadsplatser i Lommaryd, Adelöv, Kisa och Ödeshög. Här återfinns också handelsstäderna Vadstena, Gränna och Tranås samt en mängd lokala producenter och gårdsbutiker på landsbygden i hela området (Jordbruksverket, 2010).

KalmarÖland

Lokal utveckling KalmarÖland omfattar de tre kommunerna Kalmar, Borgholm och Mörbylånga. Antal invånare i utvecklingsområdet är över 50 000.

Inom området finns en stor variation i naturmiljö. Den samlade kuststräckan är nästan 100 mil lång om samtliga öar räknas in. Den kustnära miljön präglar hela området. Kända landmärken är Ölandsbron, Borgholms och Sollidens slott, fyrarna Långe Jan och Långe Erik. Det är en stor blandning av visstidsboende, inflyttare, permanentboende samt av tillfälliga besökare i området (KalmarÖland, 2015). Jord- och skogsbruket är viktigt för sysselsättningen på landsbygden. Här finns en större andel av den förvärvsarbetande befolkningen inom jord- och skogsbruk än landet i övrigt. Besöksnäringen har länge haft en viktig roll i området som med tiden fått en allt större betydelse och är en av KalmarÖlands viktigaste tillväxtnäringar. Majoriteten av näringsverksamheten bygger på en småföretagarstruktur (Jordbruksverket, 2010).

De fem områdenas verksamhet under denna programperiod

Tabell 1 ger en sammanfattning av hur de fem icke-prioriterade Leaderområdenas verksamhet har sett ut under den nuvarande programperioden 2014-2020.

Tabell 1. Områdenas verksamhet under programperioden 2014-2020

Område	Kvar ett verksamhetskontor?	Kvar LAG?	Kommunal medfinansiering?	Projektverksamhet?	Sökt annat projektstöd?
URnära	Ja, till och med 2018	Ja	Ja, under ett år	Ja	Ja, från TVV och LST ¹
Bergslagen	Nej	Ja, fast färre medlemmar	Nej	Nej	Nej
Värmlands Bergslag	Nej	Ja, fast färre medlemmar	Nej	Ja	Ja, från Regionen
Sommenbygd-Vätterstrand	Ja	Ja, fast färre medlemmar	Ja, tagit ut sin kommunala peng två gånger	Ja	Ja, från Vinova
KalmarÖland	Nej	Ja, fast endast den offentliga sektorn	Nej	Ja	Nej

Källa: Sanna Sulander

¹ TVV = Tillväxtverket
LST = Länsstyrelsen

4 Landsbygdspolitikens utveckling

Landsbygden har kommit att bli en politiserad sfär. Politiken som rör landsbygdens utveckling har i många sammanhang kritiserats för att vara för aktiv i jämförelse med hur det ser ut i tätorter. Frågan huruvida det är rimligt att staten ingriper i den nationella ekonomin på detta sätt är befogad. I detta kapitel analyseras hur landsbygden kommit att bli så politiserad men också hur samhällsutvecklingen har skapat en ny form av landsbygdsutveckling som har aktiverat flera aktörer på landsbygden.

4.1 Från jordbrukspolitik till landsbygdspolitik

Befolkningen på landsbygden minskar kontinuerligt. För 200 år sedan bodde 90 procent av Sveriges befolkning på landsbygden. Idag bor nästan 85 procent av landets invånare i tätorter (SCB, 2015). Demografin har förändrats och ändå finns det en stark vilja i samhället att bevara en livskraftig landsbygd i Sverige. En livskraftig landsbygd lyfts fram som positivt och det finns ett brett politiskt stöd för en landsbygdspolitik för att skapa just en livskraftig landsbygd (Bryngemark, Johansson, & Wilhelmsson, 2015). Argumenten för en landsbygdspolitik bygger på en tanke om att en befolkad landsbygd skapar vinster för samhället i stort. Enligt Bryngemark et al. handlar begreppet *landsbygdsnytta* om den positiva nyttoeffekten av att människor lever, verkar och bor på landsbygden. Begreppet landsbygdsnytta används ofta för att motivera för en landsbygdsspecifik politik. Det finns också en rättviseaspekt i denna diskurs. Landsbygdspolitik handlar också om att skapa rättvisa mellan stad och land, att alla i Sverige ska leva och verka under samma förutsättningar. Krafter som urbanisering och inte minst industrialisering har inte varit till landsbygdens fördel, vilket har gett incitament för statlig inblandning i den ekonomiska sfären på landsbygden.

Historiskt sett har statens insatser på landsbygden handlat om att stödja jordbruksproduktionen. Ambitionen om att styra jordbrukets produktion och utveckling med hjälp av politiska regelsystem uppkom redan under mellankrigstiden då ekonomiska kriser och avspärrade handelsförbindelser var ett faktum. Under denna period var politikens uppgift att försöka trygga den inhemska samhällsekonomiska livsmedelsförsörjningen. Jordbrukarna skulle nu rationalisera sin produktion med hjälp av statliga stöd, lån och rådgivning. Detta kom att bli en framgångsrik satsning inom jordbrukspolitikerna då utbudet av livsmedel steg under flera årtionden efter det. Den tekniska innovationen och effektiviseringen av jordbruket som denna rationalisering innebar medförde även att många människor frigjordes från de tidigare små och nu föråldrade jordbruken (Flygare & Isacson, 2003). Detta paradigmskifte visade sig inte enbart vara en ny kraft när det kommer till den demografiska utvecklingen. Det var också ett paradigmskifte i jordbrukspolitikerna som i ett senare skede kom att utvecklas till en landsbygdspolitik.

Istället för att styra produktionen av livsmedel kom jordbrukspolitikerna mer att handla om jordbrukarens ekonomiska situation (Flygare & Isacson, 2003). Jordbrukets ekonomiska betydelse har dock minskat över tiden. Idag har merparten av människor på landsbygden helt eller delvis en ekonomisk inkomst utanför jordbruket (Johansson & Kaspersson, 2004). Målet med jordbrukspolitikerna blev nu även att stödja ekonomiskt svaga landsbygder där inkomsterna tenderar att hamna efter i övrig utveckling, vilket det ofta gör i industrialiserade länder som Sverige. Områden som präglas av en hög nettoutflyttning, som landsbygden sedan efterkrigstiden har gjort, tenderar att drabba de som bor kvar negativt. Utbudet av service kom att minska och även arbetstillfällena (ibid). Kommunsammanslagningen under 1970-talet medförde även den att avstånden till kommuncentra ökade (Waldenström, 2008). Denna utveckling ledde till att de som valde att inte lämna, utan att bo kvar på landsbygden, gick miste om koncentrationsfördelar som tätorterna lättare kunde ta del av.

Sveriges inträde i EU 1995 förändrade förutsättningarna ytterligare för såväl Sveriges jordbrukare som för människor på landsbygden. Målen inom EU:s gemensamma jordbrukspolitik, CAP, skulle nu uppnås med marknadsregleringar och med hjälp av olika åtgärder. Den tidigare jordbrukspolitikerna som främst handlade om produktionsökning i jordbruket tog nu en ny vändning då de rådande förutsättningarna på landsbygden hade förändrats. Landsbygdsutveckling infördes nu som ett politikområde vars syfte var

att uppmuntra till nya landsbygdsinitiativ (Jordbruksverket, 2018). Denna form av projektstödspolitik som nu växte fram inom EU efter år 2000 infördes via en ”andra” pelare i CAP. Detta kom också att bli det svenska landsbygdsprogrammet. Det är EU som bestämmer strukturerna för politiken genom en gemensam EU-förordning. Därefter är det upp till medlemsländerna själva att definiera det egna politiska programmet (Cras, 2017). Stöd för landsbygdens utveckling har alltså vuxit fram ur en stödflora som ursprungligen haft helt andra mål.

4.2 Andra förutsättningar kräver annat förhållningssätt

Jordbrukspolitiken och landsbygdspolitiken är idag som sagt integrerade i varandra. Cirka 40 procent av EU:s totala budget förläggs till CAP (Sveriges Riksdag, 2018), vilket säger en hel del om hur prioriterad landsbygden är som politikområde i EU. Samtliga insatser med beslutandemakt har alltså kommit fram till att en levande landsbygd skapar mervärden i samhället och inte minst en landsbygdsnytta. En levande landsbygd innebär att det finns människor som lever och verkar där. Politikens uppgift är att stötta och möjliggöra detta.

Att bo och verka på landsbygden innebär dock andra förutsättningar än att bo och verka i en tätort. Entreprenörer, särskilt i landsbygden och på mindre orter, har ofta svårt att hitta finansiering för att förverkliga sina affärsidéer och vidareutveckla sin verksamhet. Bankerna kräver hög säkerhet och riskkapitalbolagen är sällan intresserade av att investera i mindre företag. Berndtssons (2003) studie visar även att nedläggningen av bankernas lokalkontor har ökat avståndet mellan kredittagare och kreditgivare vilket har medfört att aktörer på landsbygden har fått det svårare att få lån. För många företag och andra organisationer som tänkt driva någon form av verksamhet på landsbygden är just finansieringsfrågan ett problem som utgör de största hoten för att starta eller också driva företag eller verksamhet på landsbygden.

Den svenska statens roll är att skapa de grundläggande förutsättningarna för att en marknadsekonomi ska fungera. Privatisering och ökat inflytande för marknadsaktörer har inneburit större utmaningar för de styrande att hantera relationen mellan stad och land och mellan centrum och periferin (Björling & Fredriksson, 2018). Författare som Massey (2006) och Harvey (2009)

har fört fram diskursen om hur centralisering skapar ojämn geografisk utveckling och regionala skillnader. Ett annat skäl för staten att ingripa i den nationella ekonomin, förutom vid ett marknadsmisslyckande, är också rättviseaspekten. Från samhället finns det av rättviseskäl en vilja att transferera inkomster från tätorter till landsbygden. Det handlar om att rätta till de geografiska och regionala skillnaderna som gör att landsbygdens utveckling inte kan ske under samma förutsättningar som tätorternas.

Vi har alltså kommit fram till att det finns en stark vilja såväl politiskt som i den dagliga samhällsdebatten att bevara en livskraftig landsbygd men att resurser för det inte finns tillgängliga via de marknadskrafter som är tänkt ska styra det svenska samhällets utveckling framåt. Det ekonomiska kapitalet är dock inte det enda kapital som skapar en livskraftig landsbygd. Lokala krafter på landsbygden har alltid verkat i motreaktion på den strukturella omställningen av samhället. Då omständigheterna på landsbygden förändrades gick människor ihop och bildade lokala utvecklingsgrupper. En viktig del för den lokala utvecklingen är det sociala kapitalet. Det sociala kapitalet handlar om samhörighet, tillit och gemenskap. Det bygger på personliga relationer, horisontella nätverk och av normer för ömsesidighet. Putnam (2011) har studerat det sociala kapitalets betydelse för samhällsutvecklingen i Italien. Han menar på att det är medborgarnas engagemang på gräsrotsnivå som är nyckeln till en positiv, demokratisk och ekonomisk samhällsutveckling. Enligt Westlund (2008) finns det idag förhoppningar om att det sociala kapitalet ska kunna stärka landsbygden och att man via politiska åtgärder ska stödja sådana processer för att skapa en utveckling på landsbygden. Detta är precis vad som är syftet med lokalt ledd utveckling.

4.3 Politiken aktiverar landsbygden

Enligt Larsson (2008) har en ny princip för landsbygdsutveckling vuxit fram under de senaste decennierna. Tidigare har staten på en central nivå haft det yttersta ansvaret att fördela pengar till landsbygden. Denna hierarkiska beslutandestruktur anses idag föråldrad i landsbygdsutvecklingssammanhang. Det är många olika krafter som har lett fram till den landsbygdspolitiska åtgärden vi i denna programperiod kallar Lokalt ledd utveckling. Stödfloran från jordbrukspolitiken har vidareutvecklats i en landsbygdspolitisk inriktning. Urbaniseringen och ett ökat glapp mellan centrum och periferin har skapat en vilja att utjämna de olikheter som har utvecklats som en konsekvens till detta. Det har också skett ett paradigmskifte i politiken i

stort, inte endast i politiken som rör landsbygden. Begreppet governance syftar till att beskriva den stegvisa förändring som samhällsstyrningen har antagit. Den tredje generationens politikområde som Hedlund och Montin (2009) diskuterar kännetecknas av ett ökat samarbete mellan olika samhällsaktörer. Politiken för Lokalt ledd utveckling är en form av governance. Leaderområdena på den lokala nivån ses som en resurs i hanteringen av den gemensamma välfärdförvaltningen. Det är i Leaderområdena som samverkan sker mellan olika samhällsaktörer och det är också dem som anses vara de mest relevanta att medverka i och besluta om landsbygdens utveckling för att på så vis göra utvecklingen mer hållbar och accepterad. Inom denna form av interaktiva samhällsstyrning framstår statens roll mer som möjliggörande snarare än styrande i den traditionella hierarkiska modellen. Denna utveckling på landsbygden märktes redan då Europarådet genomförde sin kampanj för en levande landsbygd 1987-1988 (Hela Sverige ska leva, 2018). Detta blev också starten på EU:s och den svenska statens aktivering av aktörer på landsbygden.

Underifrånperspektivet har fått ett allt större utrymme inom den politiska sfären. Detta inte minst när det kommer till Lokalt ledd utveckling där det är en av hörnpelarna i Leadermetoden. Den tidigare hierarkiska samhällsstyrningens utveckling till den mer interaktiva styrformen har också medfört en projektifiering av landsbygdspolitiken (Hedlund & Montin, 2009). Detta betyder att det är lokala aktörer utifrån lokala förutsättningar som ska bedriva projekt som bidrar till utvecklingen av den egna bygden. Enligt Cras (2017) ger politik baserad på projekt och partnerskap medborgaren en mycket aktivare roll inom landsbygdens utveckling. Via denna utveckling reagerar de lokala aktörerna på de utmaningar den egna bygden står inför men också på den uppmaning politiken ger till mobilisering via EU-stöden. Denna nya interaktiva styrform skapar en ny samtalsordning. Rollerna ses nu nästan som ombytta. Politikerna har nu snarare en högre förväntning på civilsamhället och de lokala aktörerna än tvärt om.

Leaderföreningar är inte några vanliga föreningar, utan det är istället en instans dit föreningar som vi talar om i vardagligt tal vänder sig till för hjälp och vägledning. Leader har blivit en lokal verksamhet som driver det lokala utvecklingsarbetet i periferin. Tanken med Leaderverksamheten är att de ska vara den aktören som utjämnar geografiska olikheterna mellan stad och land. De ska skapa de nätverk som jämföras med tätorters koncentrations-

fördelar. De ska vara den aktören som ska möjliggöra entreprenörens investering då andra marknadsaktörer inte vågade chansa. Leader har fått ett mandat och ett ansvar som andra samhällsinstanser inte har. Det ideella arbetet har integrerats in i politiska strukturer och program. Den projektbaserade metoden innebär också den att kraven på planer, ansökningar och utvärdering har ökat. Arbetet har formaliserats och ökat kraven på de administrativa färdigheterna hos Leaderområdena. Waldenström (2008) menar att då det ideella engagemanget anpassas till den politiska administrationen så innebär det också oftast att det ideellas organisationsform och innehåll måste anpassas, vilket har visat sig vara fallet även hos landets Leaderområden.

Politiken har aktiverat de lokala aktörerna på landsbygden via Leadermetoden i politiska program. Omfattande verksamheter har startats upp som har fått legitimitet att jobba med landsbygdsutveckling via EU-medel och via nationella medel. För fem områden var detta dock inte fallet under denna programperiod.

5 Att jobba vidare som ett icke-prioriterat Leaderområde

I detta kapitel analyseras informanternas upplevelser av inte längre vara ett prioriterat Leaderområde samt hur de gått samman till en gemensam aktör för att försöka förändra de rådande strukturerna. Kapitlet presenterar även områdenas olika tillvägagångssätt för att bedriva verksamhet även under denna programperiod.

5.1 Då syftet försvinner

Vad finns vi till för? Varför ska jag sitta med i den här styrelsen om det syfte vi har inte finns kvar för handen? [...] Om själva grunden till att man bildas försvinner så är det klart att man undrar vad man då ska finnas till för.

Citatet ovan kommer från en representant från den privata sektorn i ett av de fem områdenas LAG-grupp. Ett flertal av informanterna tog just upp samma upplevelse av att inte bli ett prioriterat område. Känslan av att inte längre ha det syfte kvar som tidigare fanns och var självklart. Troligtvis så handlar det inte så mycket om den finansiella biten i detta fall. Utan det handlar till en större del om att inte bli betrodd att vara den utvecklingsaktör som de tidigare var. Det handlar alltså om legitimitet både i relation till myndigheter och politiker men också i relation till den egna bygden. Enligt Waldenström (2008) handlar legitimitet om rättmätigheten i gruppens anspråk att få företräda bygden och att ha kompetens för de uppgifter de har ansvar för. Aktiva i LAG upplevde att förvaltningsmyndigheten inte betrodde dem i arbetet att vara den ledande parten i utvecklingsarbetet för området. Informanter uttryckte också en känsla av att LAG:s legitimitet i bygden har minskat.

Då informationen kom ut till Leaderområdena att de inte blivit ett prioriterat område under denna programperiod var det olika känslor som kom upp inom såväl LAG-grupperna som hos kanslipersonalen. Inom vissa LAG-grupper tog besvikelsen över och i andra LAG-grupper föddes en kamplust. Samtliga fem områden har dock arbetat och vissa arbetar fortfarande aktivt med att hitta sätt att fortsätta bedriva verksamhet under denna programperiod. Frågan ställdes till informanterna huruvida det i denna programperiod har funnits ett aktivt LAG eller inte. Samtliga områden har fortfarande kvar LAG, däremot ser inget av de fem områdenas LAG ut som de gjorde under den förra programperioden.

Så det är ju inget riktigt LAG egentligen. Vi har ju hela tiden jobbat för att få medel att arbeta med, vi har ju inte gett upp det. Men vi ville samtidigt inte dra igång de här som är från näringslivet och de som är från den ideella sektorn för vi kan inte missbruka människors tid på det här sättet. [...] Sen att komma in för att sitta och prata om ingenting och att vi bara slåss mot väderkvarnarna. Lite så har det ju känts. Därför så blev det inget stort lag, utan vi håller bara den här ideella föreningen igång. (Representant från KalmarÖland)

Informanter i de områden som har haft mindre verksamhet i denna programperiod har uttryckt en rädsla över att det privata och det ideella engagemanget har gått förlorat nu då de inte varit ett prioriterat område. Den nya form av interaktiva samhällsstyrning som begreppet governance syftar till har medfört att aktörer på landsbygden integrerats in i de politiska strukturerna. Politiken har skapat aktiva aktörer på landsbygden som nu i flera av de här fem områdena stått utan syfte och utan det utvecklingsansvar de tidigare haft. Leaderföreningarnas mandat att bedriva landsbygdsutveckling med finansiella medel från EU och svenska staten har skapat en formaliserad verksamheter. Det är som sagt inte en vanlig förening utan det är en fullskalig verksamhet som landsbygdens aktörer själva har arbetat fram. Det blev därför ett abrupt slut för dessa individer som har aktiverat sig i denna verksamhet. Projektstöd genom Leadermetoden har blivit ett viktigt inslag för den som kämpar för sin bygd vilket nu inte längre har funnits till hands för dessa fem områden.

5.2 Ensam är inte stark – femgruppen

Inför förra programperioden förespråkade den förvaltande myndigheten att hela Sverige skulle täckas av Leaderområden, vilket det gjorde. Tron på att Leader är en bra metod för landsbygdens utveckling har inte minst visat sig i det ökade handlingsutrymmet Leaderområdena har fått sedan metoden implementerades i Sverige. I den nuvarande programperioden har till exempel LAG-grupperna möjlighet att bevilja stöd till företag, vilket det är få aktörer i Sverige som får på grund av stöd kan leda till snedvriden konkurrens. Leaderområdena har även fått möjligheten att jobba med landsbygdsutveckling inom fyra olika strukturfonder vilket har breddat verksamheten ytterligare. Enligt Giddens (1984) är det regler och resurser som påverkar aktörers handlingar och omskapas av de processer som uppstår när de används. Aktör och struktur ska alltså inte ses oberoende av varandra utan som Giddens kallar det, i dualitet. Här går det alltså se att förtroendet för det arbete Leaderområdena har åstadkommit har yttrat sig i förändrade strukturer för dem och även ett ökat handlingsutrymme. Strukturer skapar möjlighet men kan också skapa begränsningar, vilket de fem icke-prioriterade Leaderområdena har fått uppleva.

Snabba och inte minst stora förändringar som avslagen innebar tenderar att skapa oro och osäkerhet. Enligt Torstensson (1996) så skapar också oron och osäkerheten en vilja att söka nya lösningar på problemet. *”Ensam är inte stark”* så löd en av mina informanternas förklaring till att Femgruppen bildades. Samtliga områden samlades till ett möte på Arlanda då de fick reda på att de inte var ett prioriterat Leaderområde under denna programperiod. Det var starten på ett tätt samarbete mellan Leaderområdena men också starten på en kamp för att försöka hantera de nya rådande omständigheterna.

Vi behövde byta erfarenheter om hur det här har gått till. Men också för att påverka tillsammans. Det hjälper ju inte om en och en går dit, det här måste man göra tillsammans. (Representant från Bergslagen)

I början så fanns det en tro och inte minst ett hopp om att det här kunde lösas. Områdena gick ihop som en gemensam aktör och försökte påverka samtliga av de högre instanserna som låg bakom detta beslut. De valde först och främst att vända sig till Jordbruksverket som är den förvaltande myndigheten för Lokalt ledd utveckling och den instans som tog fram kriteri-

erna för urvalet av prioriterade Leaderområden. De blev inbjudna till Jordbruksverkets huvudkontor i Jönköping och där fick de möjlighet att träffa de som hade haft ansvar för urvalsprocessen samt Jordbruksverkets Generaldirektör. Förhoppningen med det mötet var att få till en programändring som var en ingång de hade hittat som en tänkbar lösning. Det är nämligen så att det finns en åtgärd inom landsbygdsförordningen, alltså den meny av åtgärder som medlemsländerna får av EU, delåtgärd 16.7 som Sverige valde att inte ha med i denna programperiod. Delåtgärden syftar till att ge stöd till lokala utvecklingsgrupper som inte stöds av Lokalt ledd utveckling. Enligt EU:s föreskrifter kan ett medlemsland inkludera denna delåtgärd i Leaderområden utan godkända strategier (European Parliament, 2016). Femgruppen hade en förhoppning om att de genom denna delåtgärd skulle få möjlighet att jobba med landsbygdsutveckling under liknande förutsättningar som de prioriterade Leaderområdena. Femgruppen samlades i Jönköping vid två tillfällen för att träffa Jordbruksverket. Resultatet av mötena blev inte vad femgruppen hade hoppats på. Jordbruksverket stod kvar vid sitt beslut och hade inga möjligheter att lägga till en delåtgärd i Landsbygdsprogrammet och inte heller möjlighet att via andra vägar tillskjuta medel till de fem områdena.

Då femgruppen upplevde att de inte fick ut något mer från Jordbruksverket så valde de att vända sig till högre instanser och skickade in en gemensam skrivelse till Näringsdepartementet och även en enskild skrivelse till jordbruksministern. Detta var de inte ensamma om. Det var många olika aktörer som valde att engagera sig i detta och som försökte göra sitt för att en programändring skulle komma till stånd. Samtliga landshövdingar vars län berördes av ett icke-prioriterat Leaderområde gick ihop tillsammans i en skrivelse (Länsstyrelserna, 2016). Även de ville få till stånd en programändring och menade att en möjlighet skulle vara att Tillväxtverket förfogade över delåtgärden 16.7 i landsbygdsprogrammet. Ett annat alternativ som de lade fram var också att medel kunde tillföras länsstyrelserna för att de fem Leaderområdena kunde fortsätta verka i Leaderområdena och att länsstyrelserna då kunde säkerställa att arbetet sker utefter Leadermetoden. Jordbruksministern svarade på skrivelserna och uttryckte sin förståelse över att detta beslut har varit en besvikelse för områdena. Ministern ansåg dock att Jordbruksverket har fullföljt den uppgift de fick inför denna programperiod och att Näringsdepartementet står bakom det beslutet (Regeringskansliet,

2017). Även en enskild riksdagsledamot som tidigare varit verksamhetsledare i ett Leaderområde valde att engagera sig och skickade även han in en skrivelse till jordbruksministern.

Varken femgruppen eller de andra aktörerna som valde att engagera sig lyckades ändra de rådande förutsättningarna för de fem Leaderområdena. Vad de lyckades med som femgruppen själva såg som en stor seger, det var att de nu blev synliga. De tog plats i media då ett flertal lokaltidningar publicerade artiklar om hur områdena gått miste om pengar till landsbygdsutveckling. De syntes hos den förvaltande myndigheten och de lyckades också göra sig hörda i de politiska institutionerna. Giddens menar att samtliga aktörer i samhället, inför i princip varje handling, har en valmöjlighet – en möjlighet att handla annorlunda. De handlingar aktörer utför bidrar till att reproducera eller förändra de sociala institutioner och strukturer som bygger upp olika sociala system (Johansson, 2015). Strukturer formar handlingar och formas av handlingar. Detta är kanske precis vad femgruppen gjorde. Trots att de upplevde begränsning i deras förmåga att handla så hittade de ändå en väg att göra just det. Det gav inte det omedelbara resultatet som de hade hoppats på, men femgruppens handling kom dock att sätta en prägel på diskussionen om den framtida programperioden som kommer diskuteras närmare senare. En tidigare verksamhetsledare uttryckte det såhär:

Vi har inte lyckats hitta finansiering i femgruppen på ett annat sätt men vi har definitivt lyckats vara med på kartan. Det är definitivt ingen som kommer att glömma det här.

De fem Leaderområdena gick ihop som en gemensam aktör i Femgruppen för att försöka påverka. Genom att gå ihop till en starkare aktör ökade områdena sitt handlingsutrymme. Enligt Giddens (1979) är det aktörernas uppfattning om dess handlingsutrymme som avgör hur den väljer att agera. Aktören har möjlighet att agera på olika sätt även då det finns normer och regler som sätter sin prägel på hur aktören ska förhålla sig. Leaderområdena uppfattade att de hade större möjlighet att agera tillsammans än vad de hade var för sig. Giddens menar även att tillgången på resurser som aktören besitter är avgörande för möjligheten att agera. Resurserna kan i detta fall vara områdenas förmåga att gå ihop och bli en starkare aktör med större potential att påverka den rådande situationen. Möjligtvis hade mötena på Jordbruksverket eller svaret från landsbygdsministern inte varit ett faktum om

de fem områdena hade vänt sig till var för sig till förvaltningsmyndigheten och till landsbygdsministern.

5.3 Konsten att hitta finansiering

Efter att femgruppen insett att de tillsammans inte lyckades hitta någon lösning när det kommer till finansieringsmöjligheterna så valde områdena att söka finansiering på egen hand i det egna området. Detta med varierande resultat. Det första som Jordbruksverket uppmanade de fem områdena att göra var att lägga ner den tidigare Leaderföreningen och starta upp en ny förening vilket de flesta områden valde att göra. De flesta av Leaderföreningarna hade finansiella medel kvar i föreningen efter föregående programperiod och valde att placera dem i den nya föreningen. Även dessa medel varierade i storlek mellan Leaderföreningarna. Ett område hade kvar en miljon kronor och ett annat hade kvar fem miljoner kronor. Detta var främst medel som hade blivit över från den offentliga medfinansieringen från föregående programperioder och medel som kommit in via medlemsavgifter som Leaderföreningarna har haft.

Kommunen utgör den lokala nivån i den representativa demokratin och har ansvar för många aspekter av samhällsutvecklingen inom det lokala territoriet. Därför är det kanske de man ser som en första tänkbar finansieringskälla. Då kommunerna i områdena ofta är de som representerar den offentliga sektorn i LAG fick områdena en relativt snabbt bild huruvida en tänkbar finansiering från dem var aktuell i denna period eller inte. Det handlar dock om begränsade resurser. Kommunerna är oftast den instans som står för det som kallas övriga offentliga medel i projekten i respektive område. Denna finansiering ska utgöra cirka 30 procent av det beviljade stödet till projekt och alltså inte till driftstödet. I två av de fem Leaderområdena har de berörda kommunerna gått in med kommunal finansiering under någon tidpunkt i den nuvarande programperioden.

Områdena har gått olika vägar för att försöka arbeta vidare med Leaderverksamhet även under denna programperiod. Att tillvägagångssätten har sett så olika ut beror på olika faktorer. Även om de fem Leaderområdena har varit utanför strukturerna för programmet för Lokalt ledd utveckling så har det ändå funnits andra strukturer som begränsat och möjliggjort en fortsatt verksamhet. Dessa strukturer har varit mer av lokal karaktär. För att få en tydligare bild av hur de enskilda områdena har gått tillväga under denna

programperiod för att hitta finansiering kommer här därför en sammanfattning om respektives områdes tillvägagångssätt.

Sommenbygd-Vätterstrand

I Sommenbygd-Vätterstrand var kommunerna tidigt överens om att vara med och bidra med finansiering i denna programperiod. I detta område som Leaderföreningen verkar i finns det en lång tradition av samarbete mellan kommunerna. Området karaktäriseras av små kommuner som under en längre tid varit tvungna att samverka för att gemensamt tillhandahålla den kommunala service som de är förpliktigade att erhålla. Det finns alltså en tradition och redan befintliga strukturer för samarbete i detta område. Att kommunerna tillsammans gick ihop för att finansiera Sommenbygd-Vätterstrands verksamhet under denna programperiod var mer eller mindre något självklart. Sådär beskriver en representant i Sommenbygd-Vätterstrand det första mötet efter beskedet kom:

Vi samlades i Tranås stadshus och vi visste redan då att det hade blivit ett nej. Men vi firade med tårta där ändå och sa att det här öppnar ju upp möjligheter för oss. Det här kompenserar ju den tunga redovisningen, nu kan vi jobba på en enklare modell. Så det var lite utgångspunkten från början. Och sedan var det nog ingen som var negativ utan alla ville nog haka på. Jag vill påstå att vi ägnade nog inte fem minuter på att gräva ner oss utan vi var uppe över vattenytan och jobbad framåt istället.

Att föreningen var väl försedd med kapital inför denna programperiod möjliggjorde även det att föreningen kunde bedriva Leaderverksamhet i den mån de har gjort även i denna programperiod. Under den nuvarande programperioden 2014-2020 har Sommenbygd-Vätterstrand tagit ut, vad de kallar, den årliga kommunala medlemsavgiften två gånger. Anledningen till att de inte har tagit ut den under fler tillfällen har att göra med att den administrativa kapaciteten varit begränsad i föreningen och att de inte har haft förmågan att bevilja projekt i den mängd de har haft kapital till. Föreningen har alltså aktivt valt att inte lägga pengar på att ha anställda på kontoret utan har istället valt att bevilja stöd till en större mängd projekt. Idag har de en arbetande ordförare på 10–20 procent och en verksamhetsledare tillika ekonom på 20 procent. Detta är dock en betydligt mindre administration i jämförelse med förra programperioden då de hade fyra heltidstjänster. Enligt en representant från Sommenbygd-Vätterstrand så är den administrativa

kapaciteten det lägsta tänkbara och endast till för att utföra det mest nödvändiga, som att sköta ekonomin och agera projektledare.

URnära

Ett annat område som också har haft möjlighet att fortsätta med Leaderverksamhet under några år även i denna period är URnära. Föreningen hade även de medel kvar från föregående programperiod och flyttade med det kapitalet till den nuvarande programperioden som en medfinansieringsstart. Detta finansierade verksamheten under det första året. Det andra året valde alla kommuner utan en i Leaderområdet att gå in med finansiering i ett specifikt projekt. Denna medfinansiering var lägre än vad kommunerna hade gått in med i föregående programperiod och kan inte likställas med den budget de haft då de varit ett prioriterat Leaderområde. Finansieringen från kommunerna möjliggjorde att URnära kunde fortsätta att bedriva Leaderverksamhet i området och att föreningen kunde ha kvar en verksamhetsledare på heltid. Hösten 2017 valde Umeå kommun att kliva av samarbetet i URnära under denna programperiod. Umeå var den största medfinansiären i URnära. Föreningen använde sig utav en fördelningsnyckel utefter antalet invånare vilket gjorde att Umeå kommun stod för hela 51 procent av den offentliga medfinansieringen. Tappet av den medfinansieringen medförde att föreningen inte längre kunde upprätthålla någon verksamhet och i juni 2018 blev föreningen tvungen säga upp verksamhetsledaren.

Värmlands Bergslag

Värmlands Bergslag har under den nuvarande programperioden bedrivit ett projekt som är en förlängning av ett tidigare projekt som föreningen beviljade stöd till under förra programperioden. Föreningen försökte i början av denna programperiod hitta finansiella medel på andra håll. Det visade sig dock vara svårare än vad de kunnat tro.

Vi hade en del medel kvar som egentligen var kommunens pengar. Vi hade diskussioner med kommunledningarna och kom fram till att vi kunde sitta på de pengarna ett tag för att se vad som händer, vilket vi också gjorde. Sen så kände vi tillslut att nu kommer vi nog inte så mycket längre, nu har vi skramlat så mycket det går. Då sa vi att vi ska försöka göra någonting med det vi hade kvar. Då hade vi redan 2012, i den förra programperioden, anslagit pengar till en idé som tog fart inom Karlskoga folkhögskola som hette *Mobilisering av civilsamhället*. Vi tyckte detta projekt var ett klockrent underifrånperspektiv enligt Leadermetoden som vi ville spinna vidare på.

(Representant från Värmlands Bergslag)

För att få finansiella medel för att driva projektet som de kallar *Mobilisering av civilsamhället 2.0* vände sig föreningen till regionen. Från regionen fick de ett så kallat 1:1 medel, vilket betyder att stödmottagaren måste gå in med samma summa pengar som regionen beviljar i stöd. Denna medfinansiering kan precis som i programmet för Lokalt ledd utveckling vara ideellt arbete eller också privat- eller offentlig finansiering (Region Värmland, 2015). Detta projekt har medfört att föreningens LAG-grupp numera fungerar som än projektstyrgrupp snarare än ett Leader-LAG. Att föreningen ändå har bedrivit ett projekt har medfört att LAG-gruppen har haft ett syfte och har kunnat fortsätta med de regelbundna träffarna.

Till skillnad från Sommenbygd-Vätterstrand och URnära lyckades inte Värmlands Bergslag hitta någon medfinansiär som kunde finansiera en fortsatt verksamhet. Giddens (1984) menar att strukturer kan verka begränsande men att samtliga aktörer har en förmåga att handla på det sätt de anser sig ha förmåga till. Här kan vi se att området lyckades hitta en väg att gå för att upprätthålla verksamheten även då möjligheterna till det var begränsade. De hade en organiserande bas som fungerade som en projektgrupp där alla hade en vilja att jobba med ett projekt som man trodde på vilket möjliggjorde någon form av fortsatt verksamhet.

KalmarÖland

KalmarÖland har också de bedrivit Leaderverksamhet i denna programperiod, om än i liten skala. Den förra föreningen hade pengar kvar från föregående programperiod som de valde att placera i den nya föreningen KalmarÖland. Till en början användes dessa medel främst för administrativa kostnader som försäkring av föreningen, kostnader för att upprätthålla hemsidan och bokföringskostnader. KalmarÖland bedömde ganska snabbt via de kommunala tjänstemännen som sonderade terrängen i de egna kommunerna att en kommunal medfinansiering inte var möjlig. De vände sig också till länsstyrelsen och regionförbundet men insåg att det krävdes en mer aktiv organisation för att hantera stödprocesser än vad KalmarÖland hade kapacitet till.

De [länsstyrelsen och regionförbundet] sa att nej det där kan ni inte göra, eller det där kan ni göra kanske om två år för att det kommer att komma någon utlysning om det som ni kanske skulle kunna använda. Men det hade vi ju inte någon organisation för eller möjlighet att invänta de utlysningarna. Så det var väl sådant

man ibland såg som en eventuell möjlighet. Men det var svårt för då var vi tvungna att ha någon anställd till det här, och det kunde vi ju inte ha. Det finns ju gränser om vad man klarar att göra ideellt och för att ha det här till att överleva. Så nej det finns ju inga stöd till att få för det här. Utan de stöd som fanns det var ju det som vi inte fick. (Representant från KalmarÖland)

Istället fick KalmarÖland fokusera på de medel de hade kvar från föregående programperiod. Idag beviljar KalmarÖland mikroströd till projekt i Leaderområdet. KalmarÖlands före detta verksamhetsledare är än idag verksam i föreningen och är den som sköter administrationen av projektverksamheten, fast på ideell basis. Även i detta Leaderområde kan vi se att föreningen har gjort det de har kunnat med det begränsade handlingsutrymme som har funnits till hands.

Bergslagen

Bergslagskommunerna var tidiga med att informera om att de ensamma inte kommer klara av att finansiera Leaderföreningen, utan det skulle krävas annan finansiering också. Föreningen vände sig då mot regionerna där de upplevde att de inte fanns något intresse för finansiering. Bergslagen hittade inga källor till finansiering under denna period och har därför ingen verksamhet kvar. Föreningen finns kvar och är idag i en övervintringsperiod i väntan på en kommande programperiod. Det kapital som fanns kvar från föregående programperiod används främst för att hålla varumärket vid liv genom hemsidan bland annat. Att Bergslagen inte bedrivit någon form av verksamhet under denna programperiod beror dels på nederlaget av att inte bli betrodd i att vara den utvecklingsaktör som man tidigare var i området. Detta nederlag kom att bli påtagligt inom organisationen. Aktörer från området upplevde också att handlingsutrymmet för att kunna bedriva verksamhet under denna programperiod var begränsat. De hittade ingen väg att gå för att fortsätta arbeta med landsbygdsutveckling i den form de tidigare gjort.

5.4 Att driva projekt utan Leaderpengar

Samtliga fem Leaderområden har kämpat och har försökt att få föreningen att bedriva verksamhet även under denna programperiod. Att resultaten har varierat beror på olika faktorer. Den främsta faktorn som varit avgörande huruvida ett område har kunnat fortsätta bedriva sin verksamhet eller inte är tillgången på finansiella medel. Begränsande finansiella medel har i vissa

fall inneburit ett begränsat handlingsutrymme för Leaderområdet. Det går också att se tendenser på att förmågan för ett Leaderområde att kunna bedriva projekt och att kunna bevilja stöd till andra projekt kräver att det, förutom finansiella medel, finns en organiserande bas. Syftet med att ha ett Leaderkontor och den administrativa enhet som medföljer är att det ofta krävs en mer strukturerad och formell form av organisation för att erhålla stöd vare sig det är via Lokalt ledd utveckling eller via kommunala- eller regionala stöd.

För Sommenbygd-Vätterstrand är det den finansiella begränsningen för administration som hindrar föreningen att inte kunna bevilja fler projekt och att utveckla sin verksamhet. Hittills har föreningen beviljat mellan 50-60 projekt under denna programperiod. Att föreningen ändå haft möjlighet att bevilja så många projekt ligger troligtvis i att de har haft kvar en form av administrativ enhet, om än i mindre format än innan. Föreningen har satt ett tak på 40 000 kronor som aktörer på landsbygden kan söka stöd för. Det är mindre projekt än vad de har kunnat bevilja innan då de var ett prioriterat Leaderområde. Begränsningen av finansiella medel har också medfört att föreningen valt att dra ner på marknadsföringen av Leader i området, vilket har resulterat i att aktörer inte kommer lika frekvent och söker finansiering. En representant från området har ändå upplevt arbetet i denna programperiod effektivare då de inte varit bundna till den administration och det regelverk som åtgärden inom landsbygdsprogrammet innebär. Representanten menar också att det kan vara att föredra att arbeta via Leadermetoden utanför de politiska ramar. En kommunrepresentant från området menar dock att detta sätt att arbeta inte kommer att hålla under flera programperioder:

Men det är klart att någonstans har vi ju inte råd att driva det på detta sätt för vi kan inte ta upp kommunernas pengar till det dubbla år efter år efter år. [...] Utan det funkar till dess att vi har tömt kassan, så på det sättet är det inte hållbart under en längre tid att driva det på detta sätt. Så jag förutsätter att vi kommer att jobba för att bli ett Leaderområde på nytt.

Sommenbygd-Vätterstrand har alltså upplevt att de under denna programperiod har haft ett större handlingsutrymme. De har kunnat bedriva sin verksamhet effektivare och de har även upplevt en frihet med att inte varit bundet till det administrativa arbetet som de politiska programmen innebär. Enligt Giddens (1979) kan strukturer skapa såväl begränsningar som möj-

ligheter. Föreningen upplevde sitt handlingsutrymme större när de var utanför de etablerade strukturerna för det politiska programmet än när de var innanför. Istället upplevde de att strukturerna för att bedriva Lederverksamhet inom det politiska programmet begränsade deras handlingsutrymme. Detta kan dock vara tillfälligt upplevt. Precis som kommunrepresentanten beskriver det i citatet så kommer denna ökade handlingsförmåga inte kunna bestå för alltid, utan i slutändan kan det ändå vara mer gynnsamt att vara i strukturen.

För URnäras del har en administrativ och organiserande enhet varit av stor vikt för att hålla ihop arbetet under denna programperiod. Föreningen har bedrivit två projekt. SKUR² är ett projekt som URnära bedrivit genom länsstyrelsen. I projektet har byaföreningar kunnat komma in med egna initiativ till aktiviteter för utveckling och kompetenshöjande åtgärder. Sedan har LAG-gruppen uppdragit byaföreningarna att genomföra aktiviteten. Föreningarna har kunnat få upp till 20 000 kronor för aktiviteter. Det är URnäras LAG-grupp som äger och driver projektet och det är har varit verksamhetsledaren som har administrerat projektet. SKUR-projektet fortlöper till sista mars 2019 även fast URnära har lagt ner sin verksamhet och att föreningen inte har kvar verksamhetsledaren. Projektet är nu i slutfasen och i dagsläget är det LAG-gruppens arbetsutskott som sköter de administrativa delarna. Enligt en representant från området har projektet bidragit till en fortsatt aktivering av de lokala aktörerna i området. Trots det begränsade handlingsutrymmet så hittade föreningen ett sätt att bedriva verksamheten på även under denna programperiod. Enligt Giddens (1984) består strukturer av regler, resurser och tillgångar. Att URnära har kunnat bedriva verksamhet under ett antal år i denna programperiod är då strukturerna i området har möjliggjort detta. Det fanns resurser och tillgångar i form av en kommunsamverkan och en finansiering av verksamheten. Föreningen hade också under de första åren möjlighet att ha kvar sin verksamhetsledare vilket också var en resurs för ett fortsatt arbete.

Det andra projektet som URnära bedrivit genom servicepengar hos Tillväxtverket har syftat till att kartlägga behovet för service i Umeåregionens landsbygd. Tanken var att projektet skulle gå vidare till ett genomförandeprojekt men innan det blev aktuellt valde föreningen att lägga ner verksam-

² Samverkan och Kompetensutveckling i Umeåregionen

heten. Det har emellertid inte varit ett helt problemfritt att som en ideell förening söka ett större stöd som i slutändan ska bli flera mindre stöd till andra ideella föreningar. En kommunrepresentant i Leaderområdet beskriver det såhär:

Det har ju varit krångligt, superkrångligt. För att man har fått trixa och fixa på olika sätt för att få pengar som förut var väldigt lätta att få tillgång till. [...] Projektet [SKUR] i sig var bra, men man lyckades inte riktigt göra det som man egentligen ville göra och det som har varit bra i den tidigare programperioden med Leader, att man kan pytsa ut pengar till de lokala föreningarna. Det var svårt att göra det genom SKUR-projektet. I slutet kunde man göra det lite grann.

Det som informanten i citatet beskriver visar på att det kan vara svårt att applicera Leadermetoden i stödformer som inte är tänkta att bedrivas genom Leaderverksamhet. Förvaltningsmyndigheten uppmuntrade de fem Leaderområdena att söka andra stöd ur Landsbygdsprogrammet men det har visat sig vara svårt att genomföra dessa projekt i den förvaltningsform som Leader bygger på.

KalmarÖland har under denna programperiod beviljat projekt utan någon medfinansiering från kommun eller någon annan instans. Aktörer har kunnat söka 15 000 kronor i stöd för olika utvecklingsprojekt. Detta är finansiella medel som har funnits kvar från tidigare programperioder. Det är den tidigare verksamhetsledaren som precis som i förra programperioden sköter administrationen kring projektet och oftast sker besluten i LAG-gruppen numera via e-post. Att den tidigare verksamhetsledaren valt att vara kvar i föreningen endast på ideell basis bygger mycket på det som just Leader handlar om:

Man har fortfarande kvar eldsjälens. Även om det är något som man inte får betalt för så försöker man jobba med det litegrann i varje fall. Det är ganska synonymt med det som landsbygdsutveckling handlar om, det bygger mycket på att människor gör ideella insatser. Så när man gör investeringar på landsbygden så får man alltid räkna med att det är några som ska göra en hel del gratis. Det kan man kanske tycka att det är lite fel ibland, men det gör att det är bättre förankrat och närmare verkligheten på något sätt. (Representant KalmarÖland)

Även om alla verksamhetsledare i områdena inte haft möjligheten att arbeta kvar ideellt vid sidan av en annan anställning så har många valt att ha kvar en förankring i föreningen. Att jobba med Leaderverksamhet är i mångt och

mycket av en livsstil och de som jobbar med det är individer med stort engagemang för landsbygdens utveckling. Precis som Larsson (2008) beskriver det så har Leader som metod varit en framgång även fast byråkratin kring det politiska programmet ofta har kritiserats. De som arbetar lokalt och regionalt med de tidigare programmen har trivts med arbetssättet som bygger på nätverk och nytänkande. Detta går det också att se tendenser på i denna studie. De som har hållit i sin verksamhet och jobbat vidare med projektverksamhet har också fortsatt arbeta via många av de principer som Leadermetoden bygger på. I de flesta områdena som bedrivit verksamhet är det LAG som har beviljat stöd till projekt som har bidragit till att uppfylla målen i den lokala utvecklingsstrategi de inför denna period tog fram. Som tidigare nämnt är dock inte trepartnerskapet i alla fem områden representerade i LAG. Underifrånperspektivet i Leadermetoden finns även det som en komponent i de områden som bedriver projektverksamhet.

Här kan vi alltså se att områdena har försökt i den mån de har kunnat arbeta vidare och även via Leadermetoden. Giddens och Sutton (2014) talar om en dubbelriktad process där aktörer formar sin egen verklighet genom handlingar samtidigt som de påverkas av samhällets strukturer. Även fast områdena står utanför strukturen på så vis att de inte jobbar med stöd inom programmet för Lokalt ledd utveckling så har aktörerna i området ändå skapat förutsättningar som är liknande som om de vore inom strukturen. Cras (2017) menar att projektstödspolitiken har skapat aktiva aktörer på landsbygden och att den också har blivit ett viktigt inslag för den som kämpar för sin bygd. Det är därför inte så konstigt att de valt att arbeta vidare på det sätt de känner sig bekant med och att den projektstödspolitiken som präglat såväl jordbrukets som landsbygdens utveckling under så lång tid även har präglat områdenas föreställningar om hur landsbygdsutveckling ska bedrivas.

6 Konsekvenser av minskad Leaderaktivitet

I detta kapitel analyseras de hittills märkbara konsekvenser som har uppkommit av att inte vara ett prioriterat område under denna programperiod. Analysen bygger även på att se hur andra institutioner i området har valt att etablera verksamhet inom det område som Leader tidigare förfogat över.

6.1 Kommunal Leader-liknande verksamhet

Det främsta syftet med denna uppsats är att se hur Leaderföreningarna har arbetat vidare under denna programperiod. Det är dock intressant att få en bild om vart de enskilda aktörerna på landsbygden har vänt sig för att hitta finansiella medel nu när inte Leader i samma utsträckning funnits tillgänglig. Frågan om vart aktörer på landsbygden har vänt sig istället har ställts till samtliga informanter. Detta för att få en aning om det finns någon Leader-liknande verksamhet som ersätter det arbete Leaderföreningarna gör. Samtliga informanter har varit tydliga med att det inte finns någon instans som ersätter det arbete Leaderföreningarna gör. En informant som är delaktig i en av områdenas LAG-grupp beskriver det såhär:

Det jag tycker är unikt med Leader är att det finns en förankring. Arvsfonden och Vinnova det går ut på att du skickar in dina grejer men de har ju ingen känsla för lokalsamhället och de vet ju inte hur det ser ut just här. Det som är väldigt unikt med Leader är att det finns en förankring och en medfinansiering från kommunerna. Så det finns ju en helt annan känsla för vad som behövs här och en förståelse för det inom Leaderområdet.

Frågan ställdes också om man tror att aktörer på landsbygden valt att söka andra stöd ur Landsbygdsprogrammet för Leader-liknande projekt. Majoriteten av informanterna tror att vissa har gjort det men att det inte är många.

I flertalet av stöden inom Landsbygdsprogrammet ska antingen den sökande själv stå för en viss procent av finansiering i projektet, vilket inte alla enskilda aktörer på landsbygden har, eller så krävs det att en annan offentlig aktör går in som medfinansiär. Utgifterna behöver också ofta komma upp över en viss nivå som kanske är över det som aktören tänkt söka stöd för. En instans som informanterna tror att lokala aktörer på landsbygden har vänt sig till istället är till kommunerna. Det är dock långt ifrån alla kommuner i Leaderområdena som erbjuder finansiella stöd till aktörer på landsbygden. Flera kommuner erbjuder så kallade föreningsstöd vilket kan vara en potentiell källa, men då endast till föreningar.

Att Leaderföreningarnas verksamhet har minskat har i vissa områden lett till att enskilda kommuners arbete med landsbygdsutveckling har ökat. Bland annat så har Ydre kommun, som är en medlemskommun i Sommenbygd-Vätterstrand, i denna programperiod infört en kommunal peng till föreningslivet (Ydre kommun, 2018). Kalmar kommun har under denna programperiod infört en bygdepeng i kommunen. Stödet har kommit fram som en reaktion på att möjligheten att bedriva projekt via Leader har försvunnit, liksom det administrativa arbetet som Leader har inneburit.

Det är ju en produkt eller en idé som egentligen är lite sprungen ur Leader. Men det ska vara tvärtom. Vilket kanske låter lite märkligt men det är såhär att vi har haft politiker som har varit involverade i föreningar som har varit med i Leaderprojekt och det finns väldigt mycket positivt i Leader och allt vad det gör i landsbygden men det är ju en otrolig administration och ett otroligt stort arbete för att komma dit. Då när vi började prata om att vi ville få till någonting och att vi ville att lokala eldsjälar ska få vara med och utveckla sin hembygd så var det faktiskt ett uttalat mål att vi inte ska bli som Leader, utan tvärt om. Det ska vara enkelt och det ska vara så lite administration som det bara går.

(Representant från Kalmar kommun)

Kalmars kommun bygdepeng är en engångssatsning. Stödet till utvecklingsgrupper på landsbygden infördes 2018. Totalt fanns det fem miljoner kronor avsatta till bygdepengen och redan hösten 2018 var pengarna förbrukade. Ett tjugotal projekt beviljades stöd. Stödet ska nu utvärderas och sedan är det upp till de kommunala politikerna att besluta huruvida ett liknande stöd ska vara tillgängligt även i framtiden eller inte. För att få ta del av bygdepengen i Kalmar kommun har utvecklingsgrupper fått skicka in sin ansökan om vad de vill göra och sedan har det varit upp till kommunen att besluta huruvida de ska få stöd eller inte.

Som tidigare nämnt valde Umeå kommun att kliva av samarbetet i URnära hösten 2017. Istället beslutade kommunen att jobba vidare med landsbygdsutveckling i egen regi under 2018. Kommunen hade en vilja om att fortsätta bedriva landsbygdsutveckling i Leadermetodens anda på samma ekonomiska nivå som de hade gått in med i URnära under denna programperiod, vilket var cirka 400 000 kronor. Stödet, som kommunen kallar Lokalt ledd utveckling, syftar till att ge ideella föreningar på landsbygden större möjlighet att jobba med utvecklingsfrågor, initiativ och aktiviteter i den egna bygden. Tanken är också att utvecklingsinsatserna ska bidra till uppfyllelse av kommunens mål och strategier för landsbygdsutveckling i Umeå kommun (Umeå kommun, 2018). Föreningar på landsbygden kan söka stöd upp till 20 000 kronor för ett projekt och det går också att söka stöd för att ta fram en byautvecklingsplan på 3 000 kronor. Precis som i Kalmar kommun beskrivs denna kommunala Leaderliknande verksamhet som en förenkling av stödet som söks via Leaderföreningarna.

Byarna skickar in en projektansökan och det är en ganska okomplicerad process, det är ju inte så att vi är Jordbruksverket, utan vi har ju en ganska lätt mall där man ska beskriva projektet. Sedan fungerar det så att min kollega tar emot ansökningarna och så diskuterar vi tillsammans och begär in kompletteringar ifall det behövs. (Representant från Umeå kommun)

Liksom Kalmar kommun ska nu Umeå kommun genomföra en utvärdering av stödet för att se huruvida en fortsättning ska se ut. Hittills har det kommit in 6–7 ansökningar, vilket man helst från kommunens sida hade sett det dubbla. I utvärderingen ska kommunen därför kolla på vad det är för faktorer som kan verka hindrande. De ska bland annat kolla på om det är en för liten stödsumma, om stödet är felinriktat eller om begränsningen i att det endast är ideella föreningar som kan söka stödet medför att andra potentiella stödsökande aktörer på landsbygden utesluts.

Att kommunerna valt att införa stöd i likhet med Lokalt ledd utveckling kan möjligtvis ses som en sätt att fylla upp det hålrum som försvann då Leaderföreningarnas verksamhet avtog. Kommunerna såg effekterna av det arbete Leader medfört under förgående programperioder och ville därför fortsätta att arbeta vidare med liknande verksamhet. ”Att växla upp pengar” är en frekvent fras som återkommit i mina intervjuer med representanter från kommunerna i de här fem Leaderområdena. För att förstå vad det syftar till

tar jag här upp ett exempel som en kommunrepresentant nämnde under en intervju:

Det var en grupp här i kommunen som ville bygga ett utegym. Då är det ju så att om de ringer en leverantör och säger ”Vi bor ute i skogen här och vi vill bygga ett utegym” ja då kostar det 1,5 miljoner. Det funkar ju inte för en ideell förening. Istället kom de till oss och sa ”Vi kan tänka oss att bara göra allt grävarbete själva för att vi har en lokal gräventreprenör och vi kan få hjälp med material i form av grus och allt sådant där från en annan lokal entreprenör. Det vi vill ha från er är utrustningen.”. Det är en jätteskillnad om kommunen skulle bygga detta utegym, då skulle man ju handla upp den här tjänsten, vilket också det hade landat på 1,5 miljoner. Så det som kostar 300 000 för ett byalag att bygga, det kostar 1,5 miljoner för kommunen. Att låta en lokal entreprenör få göra jobbet och den entreprenören kan kanske i bästa fall kan göra detta jobb lite billigare tack vare att han bor där. Han gör en insats för byn, men han får ändå betalt för sina kostnader. Så det har blivit väldigt mycket win-win. Man har fått väldigt mycket för pengarna hela tiden. (Kommunrepresentant)

Kommunerna har sett mervärdet av det som Leaderverksamheten kan åstadkomma. I många bygder finns det redan ett starkt utvecklat socialt kapital med nätverk, relationer och en mängd olika kompetens som behövs i olika sammanhang. Då kommunerna går in och bidrar med stöd till dessa så kan kommunen växla upp pengarna via det sociala kapitalet som är förankrat i det lokala. Detta visade sig till exempel möjliggöra ett utegym som exemplet ovan är ett bevis på. Att växla upp pengar på detta sätt är smart, utgifterna för utvecklingsinsatser i kommunerna blir lägre samtidigt som den lokala befolkningen får finansiella medel att uppfylla sin önskan. Från kommunens sida är det dock viktigt att försäkra sig om att viljan att utföra dessa utvecklingsinsatser alltid kommer underifrån.

Väsentligt för mobiliseringsarbetet är underifrån-perspektivet. Initiativ och påtryckningar som kommer uppifrån har oftast inte samma förutsättningar att lyckas och leva vidare i längden. Kommunens Leader-liknande projektverksamhet bör anpassas till de lokala gruppernas utvecklingsintressen. Att anpassa projekten utefter de mål den kommunala styrningen har kan medföra att den interaktiva samhällsstyrningen som begreppet governance syftar till kan återgå till den mer traditionella- och hierarkiska styrningsform som präglade politiken innan. Det finns alltså en risk att governance åter blir government då kommunen är den instans som ska besluta vilka utvecklingsinsatser som ska ske på landsbygden. Denna nya form av interaktiva

samhällsstyrning har i ett landsbygdsutvecklingssammanhang skapat olika partnerskap och även en väletablerad projektstödspolitik. Tanken med denna utveckling bort från den mer centralstyrda samhällsstyrningen är att det är aktörer på den lokala platsen som har störst kunskap om vilka utvecklingsinsatser som behövs och det är endast via den lokala förankringen och viljan till utveckling som den kan bli hållbar. Att kommuner anammat Leadermetodens arbetssätt under denna programperiod är positivt på så vis att det visar att det är en metod som flera aktörer trivs med och att det har kommit fram en aktör som försökt fylla det hålrum som uppstod då Leaderföreningarnas verksamhet avstannade.

6.2 Förlorade nätverk

En fråga som ställdes till samtliga informanter var vilka de största fördelarna, respektive nackdelarna, har varit med att inte vara ett prioriterat område under denna programperiod. Det var tre teman som var genomgående i samtliga intervjuer när det kommer till nackdelarna; att inte kunna genomföra projekt, att tappa fart inför kommande programperiod och att hamna utanför den etablerade Leadergemenskapen. Leader samlar människor med samma intressen och med samma entusiasm för landsbygdsutveckling. Den så kallade Leadersfären sträcker sig även utanför de nationella gränserna. Leaderområdena anordnar kontinuerliga Leaderträffar och är även med och deltar i internationella Leaderträffar i Europa. Vissa områden har även etablerat samarbetskontakter med andra Leaderområden i Europa.

KalmarÖland är ett område som har byggt upp internationella relationer med andra Leaderområden i Europa, bland annat med ett område i Finland. De hade inför den nuvarande programperioden hoppats på att fördjupa sitt samarbete med dem, vilket de inte hade möjlighet till nu utan finansiering.

Om det blir så nu att vi får stöd i nästa period, som vi innerligt hoppas, så ska ju alla de här kontakterna knytas upp igen. [...] För att vi kan se att sådana områden i Europa som vi hade börjat bygga upp en kommunikation med, på något sätt känns det som att vi sviker dem. Vi slutade ju att ha kontakt med dem för vi har inte kunnat upprätthålla den och då har ju de, om de är minsta förståndiga, vänt sig åt ett annat håll. Man hamnar helt enkelt vid sidan av i alla de här sammanhangen.

(Representant från KalmarÖland)

Sommenbygd-Vätterstrand är det område som ansett att det har funnits ett flertal fördelar med att inte vara ett prioriterat område under denna programperiod. Föreningen har bland annat upplevt att deras arbete har kunnat effektiviseras då de inte har varit bundna till den administration som programmet för Lokalt ledd utveckling har inneburit. Det framkommer dock via en informant i området att det har funnits nackdelar med att inte vara med i det gemensamma och att inte få samma stöd från Jordbruksverket som man fått innan. Just att förlora kontaktnäten är något som lyfts fram i ett flertal av intervjuerna. Flera av informanterna påpekar att kontaktnät är en färskvara som måste underhållas vilket strukturen i denna programperiod inte har tillåtit för de fem icke-prioriterade Leaderområdena.

Landsbygden är ett politiserat område. Att aktörer från de fem Leaderområdena upplever denna form av utanförskap har till stor del att göra med att de också har hamnat utanför hela den politiserade sfären. Projektstödspolitiken som växte fram inom EU efter år 2000 via en andra pelare i CAP har satt sin prägel på landsbygdsutvecklingen i Sverige. Idag är utvecklingen av landsbygden så politiserad att det är svårt att stå utanför den. Den nya form av interaktiva samhällsstyrning som begreppet governance syftar till antyder på att det numera krävs partnerskap och nätverk för att vara med och delta i det nationella och inte minst i det internationella utvecklingsarbetet (Hedlund & Montin, 2009). Utan partnerskap, nätverk och finansiella resurser är det svårt att bedriva en utvecklingsverksamhet. Detta har även visat sig vara fallet för de fem icke-prioriterade Leaderområdena i denna programperiod. Inom Leadermetoden ska olika principer vara uppfyllda. Det ska finnas en lokal strategi, ett underifrånperspektiv, en LAG-grupp, det ska vara nytänkande och inte minst skapa nätverk och samarbeten mellan olika instanser (Lokal utveckling Sverige, 2018). Alla dessa principer är pusselbitar till en större helhet och är den helhet som de fem icke-prioriterade Leaderområdena under denna programperiod saknar. Leadermetoden och de finansiella medel och nätverk som tillkommer via det politiska programmet för Lokalt ledd utveckling har visat sig vara av stor vikt för att kunna bedriva ett lokalt utvecklingsarbete.

6.3 Att tappa fart inför en kommande programperiod

Det finns en oro hos de fem icke-prioriterade Leaderområdena att de inte kommer att kunna vara med under liknande premisser som de prioriterade områdena under en kommande programperiod. En stor del av den tidigare

verksamheten som Leaderföreningarna haft har de nu under denna programperiod varit tvungen att skala bort. Flera av Leaderföreningarna har också valt att säga upp sina verksamhetskontor eller valt att flytta till mindre lokaler. Finansiella medel för lokal- och lönekostnader har inte funnits tillgängliga i denna programperiod vilket medfört att föreningarna tillslut har varit tvungna att säga upp verksamhetsledare och annan personal på kontoret. Att minska kostnaderna för det administrativa arbetet har varit en självklarhet för de områden som på något sätt arbetat vidare med projektverksamhet då det helt enkelt inte har funnits något driftstöd till hands för dessa kostnader. Denna avskalning som Leaderföreningarna varit tvungna att göra har medfört att verksamheten har minskat eller i vissa områden helt avstannat.

Ett landsbygdsprogram kan i många sammanhang tyckas vara kort. Sju år är ingen lång tid för att till exempel se vilka effekter som stöden har inneburit. Att vara ett icke-prioriterat område i sju år upplevs som en lång tid att stå utanför Leadergemenskapen och det är även en lång tid som Leader kanske inte syns eller hörs alls i området.

Det finns en risk med ett sådant här område att det inte händer någonting. Att det under ett antal år när det inte händer någonting tonas det ner och då får man starta om igen. Det är ju en längre sträcka uppåt ju längre tid detta pågår.

(Representant från Bergslagen)

Aktörer från områdena är oroliga att det ska bli en tung mobiliseringssträcka inför kommande programperiod. En av den främsta anledningen till att många av Leaderföreningarna valt att inte lägga ner föreningen är just en förhoppning om att slippa en stor del av startsträckan inför en kommande programperiod. Ett flertal av områdenas LAG-medlemmar har dock lämnat föreningarna under denna programperiod. Som tidigare nämnts finns det två anledningar till detta. Dels är det på grund av att det funnits en oro från föreningarnas sida att missbrukar den ideella och den privata sektorns engagemang och att valet då har fallit på att endast aktivera den offentliga sektorn i LAG. Det beror också på den besvikelsen som uppstod, då vetskapen om att föreningen inte blev tilldelade en budget, tog död på vissa individers engagemang i Leaderföreningen. Föreningarnas tapp på tidigare engagerade människor i LAG har skapar en oro inför kommande programperiod. De måste nu åter arbeta för att få tillbaka tidigare engagerade individer samt hitta nya individer som vill bli en del av LAG. Risken med att tidigare

LAG-medlemmar har försvunnit från föreningen är att det blir en förlust på såväl kunskap och erfarenhet från tidigare arbete i föreningen.

Tyvärr så tror jag att folk kanske säger ”Jaha nu blev det ingenting, nu blev vi satta åt sidan, vi är vana vid det”. Kommer vi nu då och säger att vi ska dra igång vår mobilisering inför nästa programperiod så är det ju en uppförsbacke. De kanske tänker att ”Varför ska vi lägga ner det här arbetet, vi får ju förmodligen inte pengar den här gången heller”. Så jag tror att mobiliseringsarbetet vi har framför oss kommer att bli väldigt tufft. Detta kommer vi att börja titta på efter jul och då kommer vi att behöva resurser till det för att få folk att våga tro att det kan bli någonting. Och för oss är det såhär att skulle vi då inte få någonting, ja då skulle vi ju ha sabbat tron otroligt mycket. Dels kanske för oss som personer som har jobbat mycket med det här så att vi har bränt oss själva fullständigt framöver.
(Representant från KalmarÖland)

Precis som citatet ovan visar så finns det en risk att såväl engagemanget för Lederverksamheten och tilliten till de som arbetar inom föreningen har minskat. Om så är fallet i dessa fem områden kommer mobiliseringsarbetet och uppstartsträckan möjligtvis att bli en tung process. Ett flertal aktörer inom dessa områden har nämnt en förhoppning om att det kommer att finnas ett särskilt stöd tillgängligt till dem för att underlätta mobiliseringsarbetet inför den kommande programperioden. Samtliga Leaderområden såväl prioriterade som icke-prioriterade kommer att få en så kallad startpeng för att börja arbetet inför en kommande programperiod då bland annat en utvecklingsstrategi ska tas fram. Femgruppen hoppas nu på att de kommer finnas ett ytterligare stöd för dem att hämta. Flera av de här fem områdena har i dagsläget ingen verksamhetsledare eller övrig personal, de har kanske också ett ofullständigt LAG och de flesta har heller inget verksamhetskontor kvar. Det är som sagt många pusselbitar som fattas som är av betydande vikt för att ett område ska kunna dra igång ett arbete inför en kommande programperiod. Att ta fram en utvecklingsstrategi kräver att det finns en individ som fungerar som en administratör för arbetet, vilket ofta brukar vara områdets verksamhetsledare. Det krävs också att det görs en omfattande undersökning om vilka utvecklingsinsatser som behövs utföras i området som kräver tid och engagemang, vilket det kan finnas brist på i dess områden. Inför den kommande programperioden hoppas därför områdena på riktade medel för att de ska kunna vara med på samma villkor som de andra prioriterade Leaderområdena 2021.

Att förbereda sig inför en kommande programperiod handlar också för vissa av dessa områden att titta närmre på hur området då ska vara utformat. Uppmaningen från Jordbruksverket i förra programperioden var att samtliga Leaderområden skulle bilda färre och större områden för att öka chansen till finansiering. Utvecklingen inför den kommande programperioden pekar även den mot större Leaderområden vilket medför att många områden måste tänka om, såväl de prioriterade som de icke-prioriterade. Vissa av de icke-prioriterade områdena har redan nu börjat diskutera detta med andra anslutande områden medan andra står fast vid utformningen av sitt område.

De områden som tilldelats finansiella medel i denna programperiod har stått inför betydande förändring med allt vad införandet av fyrfondslösning och företagsstöd har inneburit. Detta är en utveckling som de icke-prioriterade områdena inte har fått uppleva. I en kommande programperiod kommer de fem områdena möjligtvis att ställas inför de här nya förändringarna som har präglat denna period utan den erfarenheten som resterande områden i Sverige har fått. De prioriterade Leaderområdena har i denna programperiod fått möjlighet att arbeta med fler områden på landsbygden. De har troligtvis även under denna programperiod upplevt att deras handlingsutrymme inom det lokala utvecklingsarbetet har stärkts. Detta visar sig inte minst i den enkätundersökning som Landsbygdsnätverket genomförde under våren 2018 (Landsbygdsnätverket, 2018). I den framkom det bland annat att LAG-grupperna upplever att de via införandet av flerfondslösningen i Leader kunnat bevilja projekt som de i tidigare programperioderna inte kunnat bevilja. Det framkommer även att flerfondslösningen har aktiverat nya aktörer som tidigare inte varit involverade i det lokala utvecklingsarbetet.

Giddens (1984) menar att alla aktörer i samhället har en förmåga att handla på det sätt aktören upplever sig ha kapacitet till. Politiken skapar förutsättningar i form av regler och resurser som delvis styr aktörer i samhället. Förutsättningarna för Sveriges samtliga Leaderområden har under denna programperiod inte varit likvärdiga. Brist på resurser i form av finansiella medel har medfört att de fem icke-prioriterade Leaderområdena haft det svårare att bedriva landsbygdsutveckling. Områdena har dock inte helt förlorat sin handlingsförmåga, utan de har i olika mån bedrivit någon form av verksamhet även under denna programperiod. Verksamheten har varit begränsad av att det inte funnits samma resurser som det funnits tidigare. Vad detta innebär inför en framtida programperiod vet vi inte än. Det kan vara

så att aktörer i dessa fem områden har snappat upp kunskaper och erfarenheter från andra Leaderområden som de sedan kan applicera i det egna området. Det kan också vara så att den oro som finns hos de icke-prioriterade områdena att hamna efter inför en kommande programperiod är befast, vilket återstår att se.

7 Slutord

Syftet med studien har varit att undersöka vad som har hänt i de fem Leaderområden som inte blev prioriterade i nuvarande programperiod 2014-2020. Med syftet som utgångspunkt formulerades sedan tre frågor vars svar sammanfattas här.

- *Hur har landsbygdspolitiken vuxit fram?*

Under de senaste decennierna har förutsättningarna för de som bor, lever och verkar på landsbygden förändrats. Jordbrukets rationalisering som senare ledde till en urbanisering kom att omskapa bilden av hur landsbygden ska förvaltas. Idag är utvecklingen av landsbygden en politiserad sfär. Det är de lokala aktörerna som med hjälp av projektmedel från åtgärdsprogram som ska stå för utvecklingsinsatserna på landsbygden. Denna nya interaktiva styrform har skapat ombytta roller när det kommer till vem som bär ansvaret att Sverige idag har en levande landsbygd. Leaderområden runt om i landet har fått ett stort ansvar och får fortfarande fler och fler ansvarsområden inom den svenska välfärdspolitik. Under den nuvarande programperioden 2014-2020 har det funnits fem områden som fortsatt haft ett ansvar för utvecklingen av landsbygden men som stått utan de resurser som egentligen ska tillkomma.

- *Hur har de icke-prioriterade områdena gått tillväga för att försöka bedriva verksamhet i denna programperiod?*

För att bedriva verksamhet även under denna programperiod har områdena gått tillväga på olika sätt. Till en början gick de ihop i ett försök att öka sitt handlingsutrymme för att på så vis skaffa sig en större möjlighet att kunna ändra de befintliga strukturerna. De vände sig som en gemensam aktör till beslutsfattande myndigheter och även till de högre politiska instanserna för att försöka få till stånd en programändring. Resultaten av denna handling kom inte att bli vad de hade hoppats på men det gav ändå ett resultat i form

av en diskussion om en framtida programperiod. Såhär låter den parlamentariska landsbygdskommitténs utlåtande om den framtida programperioden i landsbygdspropositionen som kom ut under våren 2018:

En långsiktigt hållbar landsbygdsutveckling förutsätter samverkan mellan staten och den lokala nivåns aktörer: kommuner, näringslivet och civilsamhället. Genom att regeringen avser att Lokalt ledd utveckling genom Leadermetoden eller motsvarande arbete efter 2020 ges förutsättningar att tillämpas rikstäckande möjliggörs att de lokala aktionsgrupperna kan fungera som företrädare för lokal utveckling i alla delar av landet och erbjudas att ingå i regionala partnerskap. (Näringsdepartementet, 2018)

De fem områdena försökte göra det bästa av det begränsade handlingsutrymmet inom de befintliga strukturerna. Vissa Leaderområden hittade finansieringskällor via kommunerna i området och andra sökte andra stödformer för att kunna fortsätta bedriva projekt. Det fanns också de områden som inte lyckades hitta någon annan källa till finansiering. Studiens resultat visar att finansiella resurser är av väsentlig betydelse för att ett område ska kunna fortsätta bedriva verksamhet. De områden som har haft en tillgång till, om än begränsade, finansiella medel är också de områden som har kunnat bedriva någon form av verksamhet i denna programperiod. Det är också de områden som inte upplevt det begränsade handlingsutrymmet så påtagligt.

- *Vilka konsekvenser kan det tänkas bli för de fem icke-prioriterade områdena?*

Fyra år har gått sedan de fem områdena fick beskedet om att det inte blivit tilldelade finansiella medel under denna programperiod. Sakta men säkert går det därför att börja urskilja konsekvenserna av detta i områdena. Representeranterna från områdena upplever att de förlorat nätverk och kraft inför en kommande programperiod. I vissa områden har kommunerna reagerat på Leaders frånvaro och valt att bedriva verksamhet under liknande premisser som Leaderföreningarna tidigare gjorde. Även om detta har möjliggjort att aktörer på landsbygden har hittat finansiering under denna programperiod så finns det också en risk med att kommunal verksamhet tar över det arbete Leader tidigare utfört. Risken är att governance åter blir government vilket går ifrån den rådande riktningen i samhället. Handlingsutrymmet krymper med government och ökar med governance och det är därför politiken har

förändrats i den riktning den gjort. Leaderverksamheten är ett tydligt exempel på hur den nya formen av interaktiva samhällsstyrning (governance) ytt-
rat sig i samhället. Verksamheten bygger på nätverkande, partnerskap och
inte minst ett underifrånperspektiv. *Du är experten på din bygd. Det är
bara du som vet vad som behövs och bara du kan genomföra det!* Så löd
den kampanj kallad Hela Sverige ska leva, som kan sägas vara starten på
den form av landsbygdsutveckling vi idag känner igen. För att denna form
av landsbygdsutveckling ska fungera krävs det dock att samtliga områden
som är ämnade för att bedriva denna verksamhet finns inom strukturerna
och att de får tillgång till de resurser som möjliggör arbetet. Det har visat
sig vara svårt att arbeta vidare utanför dem.

Att det är på detta vis kan också ses som att det inom denna form av ut-
vecklingspolitik inte finns så mycket governance som tanken är att det ska
finnas. Resultatet visar att det är lättare att bedriva verksamhet för områ-
dena då de är inom strukturerna och omfattas av de riktlinjer och regler som
kommer uppifrån. Om politiken för landsbygdens utveckling hade varit mer
interaktiv, nätverksambaserad och underifrånstyrd, som är tanken med go-
vernance, så hade möjligtvis de fem icke-prioriterade Leaderområdena haft
ett större handlingsutrymme och inte varit så beroende av de strukturer och
riktlinjer som kommer uppifrån. Politiken för Lokalt ledd utveckling är där-
för inte så lokalt ledd som den verkar.

Referenser

- Andersen, V., & Gamdrup, P. (1994). Kvantitativ och kvalitativ forskning. i H. Andersen, *Vetenskapsteori och metodlära - En introduktion* (ss. 69-72). Lund: Studentlitteratur.
- Bergmark, Å., & Minas, R. (2007). Decentraliserad välfärd eller medborgerliga rättigheter? Om omfördelning av makt och ansvar mellan stat och kommun. *Socialvetenskaplig tidskrift nr 2-3*.
- Berndtsson, L. (2003). Kapital för landsbygdsföretagare. *Kungliga Skogs- och Lantbruksakademins Tidskrift* (142:4), ss. 3-37.
- Björling, N., & Fredriksson, J. (2018). Relationer mellan stad och land i det regionala stadslandskapet. *Mistra Urban Futures Papers*. Hämtat från <https://www.mistraurbanfutures.org/sites/mistraurbanfutures.org/files/bjorling-fredriksson-report-2018-1.pdf>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (2 uppl.). Malmö : Liber .
- Bryngemark, E., Johansson, H., & Wilhelmsson, F. (2015). *Landsbygdsnytta - som motiv för stöd till landsbygden*. Lund: AgriFood Economis Centre. Hämtat från http://www.agrifood.se/Files/AgriFood_Rapport_20151.pdf
- Cras, P. (2017). Landsbygdssamhällets medborgarskap - en studie av organisering av service och infrastruktur i gränslandet mellan det ideella, kommersiella och politiska. (S. I. Institutionen för stad och land, Red.) Uppsala: Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap .
- Ekomuseum Bergslagen . (2018). *Var ligger bergslagen?* Hämtat från <http://ekomuseum.se/for-barn/var-ligger-bergslagen/> den 21 10 2018
- European Parliament. (2016). *Research for AGRI Committee - Programmes implementing the 2015-2020 Rural Development Policy*. Bryssel: European Parliament. Hämtat från [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573448/IPOL_STU\(2016\)573448_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/573448/IPOL_STU(2016)573448_EN.pdf) den 06 01 2019
- Flygare, I., & Isacson, M. (2003). Jordbruket i välfärdssamhället: 1945-2000. i *Det svenska jordbrukets historia [Bb 5]* (ss. 227-257). Stockholm: Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagerberg.

- Giddens, A. (1979). *Central Problems in Social Theory: Action, structure and contradiction in social analysis*. Berkley and Los Angeles: University of California Press .
- Giddens, A. (1984). *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Strucuration*. Berkley and Los Angeles: University of California Press .
- Giddens, A., & Sutton, P. (2014). *Sociologi* (5 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Harvey, D. (2009). *Den globala kapitalismens rum: på väg mot en teori om ojämn geografisk utveckling*. Hägersten: Tankekraft Förlag .
- Hedlund, G., & Montin, S. (2009). *Governance på svenska* (1 uppl.). Stockholm : Santérus Academic Press.
- Hela Sverige ska leva. (2018). *Hela Sveriges historia*. Hämtat från <https://www.helasverige.se/om-oss/vaar-historia/> den 28 10 2018
- Johansson, H., & Kaspersson, E. (2004). *En levande landsbygd - vad kan politiken åstadkomma?* Lund: Livsmedelsekonomiska institutet. Hämtat från http://www.agrifood.se/Files/SLI_rapport_20043.pdf
- Johansson, T. (2015). Anthony Giddens och det senmoderna. i P. Månsson (Red.), *Moderna samhällsteorier. Traditioner, riktningar, teoretiker*. (9:1 uppl., ss. 415-447). Lund: Studentlitteratur AB.
- Jordbruksverket. (2005). *Partnerskap och Leadermodellen*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2010). *Leaderområden i Sverige 2007-2013*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2012). *Utvärdering av genomförandet av Leader 2007-2011*. Jönköping: Jordbruksverket. Hämtat från https://www2.jordbruksverket.se/webdav/files/SJV/trycksaker/Pdf_ovrigt/ovr251.pdf
- Jordbruksverket. (2014). *Handbok till startegiprocessen för Lokalt ledd utveckling genom Leader 2014-2020*. Jönköping: Jordbruksverket .
- Jordbruksverket. (2015). *Uppdrag att välja ut funktionella, effektiva och tillräckligt starka leaderområden med hög kvalitet*. Jönköping: Jordbruksverket.
- Jordbruksverket. (2018). *CAP - den gemensamma jordbrukspolitiken* . Hämtat från <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/handelmarknad/allmantom-handelsochjordbrukspolitik/capdengemensammajordbrukspolitiken.4.6beab0f111fb74e78a78000936.html> den 14 09 2018
- Jordbruksverket a. (2017). *Mer om leadermetoden*. Hämtat från <http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020/meromleadermetoden.4.37e9ac46144f41921cd13e37.html> den 03 10 2018
- Jordbruksverket b. (2017). *Driftstöd lokalt ledd utveckling*. Hämtat från <https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020/driftstod.4.2d30e56514c23876f77a6842.html> den 01 11 2018
- Jordbruksverket c. (2017). *Så här bildas ett leaderområde*. Hämtat från <https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/landsbygdfiske/lokaltleddutvecklinggenomleader/lokaltleddutveckling20142020/saharbildasettleaderomrade.4.2f382ef715547830ecc43e8d.html> den 03 10 2018
- KalmarÖland. (2015). *KalmarÖland - en smartare landsbygd!, Lokal utvecklingsstrategi för KalmarÖland*. Hämtat den 04 09 2018

- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (3 uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.
- Kylén, J.-A. (1994). *Fråga rätt : vid enkäter, intervjuer, observationer och läsning*. Bromma: Kylan förlag AB.
- Land Lantbruk. (2017). Är landsbygdsdöden en falsk nyhet? *Land Lantbruk*. Hämtat från <https://www.landlantbruk.se/politik/ar-landsbyggsdoden-en-falsk-nyhet/>
- Landsbyggsdepartementet. (2014). Uppdrag att förbereda hantering av stöd till s.k. lokalt ledd utveckling för programperioden 2014-2020. Stockholm: Regeringskansliet.
- Landsbyggsnätverket. (2018). *Kartläggning av fondsamverkan inom lokalt ledd utveckling*. Hämtat från Landsbyggsnätverket: <http://www.landsbyggsnatverket.se/download/18.54e8180c167062b420f633b7/1544180112042/Rapport%20Fondsamordning.docx.pdf> den 08 12 2018
- Larsson, L. (2008). När EU kom till byn. i B. Johansson (Red.), *Ska hela Sverige leva?* (ss. 359-361). Stockholm: Formas fokuserar.
- Larsson, S. (2006). Om kvalitetskriterier i kvalitativa studier. i B. Starrin, & P.-G. Svensson, *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (ss. 163-190). Lund: Studentlitteratur.
- Leader Bergslagen. (2009). *Om Leader Bergslagen*. Hämtat från www.leaderbergslagen.se den 12 09 2018
- Leader Bergslagen. (2014). *Strategi för lokal utveckling i Leader Bergslagen*. Leader Bergslagen.
- Leader Skåne. (2018). *Leaders historia*. Hämtat från <https://www.leaderskane.se/om-leader/bakgrund/> den 03 10 2018
- Leader Sommenbygd - Vätterstrand. (2015). *Lokal utvecklingsstrategi för Leader Sommenbygd - Vätterstrand*. Tranås: Leader Sommenbygd - Vätterstrand. Hämtat från <http://sommenbygd.nu/wp-content/uploads/2016/11/LEADER-strategi-original.pdf> den 22 10 2018
- Leader URnära. (2015). *Slutrapport för leader URnära*. Umeå: Leader URnära. Hämtat från https://issuu.com/urnara/docs/slutrapport_urn__ra den 22 10 2018
- Lokal utveckling Sverige. (2018). *Leadermetoden*. Hämtat från <http://www.lokalutvecklingsverige.se/om-lus/gemensamma-inspel/> den 30 10 2018
- Länsstyrelserna. (2016). Ändrat landsbygdsprogram ger lokal utveckling i hela landet. Stockholm. Hämtat från <http://www.urnara.se/wp-content/uploads/2016/02/%C3%84ndrat-landsbygdsprogram-ger-lokal-utveckling-i-hela-landet.pdf>
- Massey, D. (2006). *London inside-out*. Chadwell Heath: Lawrence and Wishart. Hämtat från https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s32_06massey.pdf
- Näringsdepartementet. (2018). *En sammanhållen politik för Sveriges landsbygder - för ett Sverige som håller ihop*. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Pierre, J. (2010). Decentralisering, governance och institutionell förändring. i B. Rothstein, *Politik som organisation* (ss. 245-270). Stockholm: SNS Förlag.

- Putnam, R. D. (2011). *Den fungerande demokratin: medborgarandans rötter i Italien* (2 uppl.). Stockholm: SNS Förlag.
- Regeringskansliet. (2014). Sweden - Rural Development Programme (National). 593. Stockholm: Regeringskansliet.
- Regeringskansliet. (2017). Svar på brev från länsstyrelser om lokalt ledd utveckling. N2016/05869/HL. Stockholm: Näringsdepartementet. Hämtat från <http://www.urnara.se/wp-content/uploads/2017/03/170307-Skrivelse-fr%C3%A5n-Bucht.pdf>
- Region Värmland. (2015). *Ansökningar - Projektmedel*. Hämtat från Region Värmland: <http://www.regionvarmland.se/wp-content/uploads/2015/09/Riktlinjer-f%C3%B6r-projekt.pdf> den 20 11 2018
- Rothstein, B. (1988). Aktör strukturansatsen. *Statsvetenskaplig tidsskrift* 91, ss. 27-40.
- SCB. (2015). *Urbanisering - från land till stad*. Hämtat från Statistiska Centralbyrån: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2015/Urbanisering--fran-land-till-stad/> den 20 09 2018
- Sjöström, U. (2006). Hermeneutik - att tolka utsagor och handlingar. i B. Starrin, & P.-G. Svensson, *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* (ss. 73-90). Lund: Studentlitteratur.
- Sommenbygd - Vätterstrand. (2014). *Föreningen Sommenbygd - Vätterstrand*. Hämtat från <http://flowpaper.com/flipbook/Folder20/?wp-hosted=1> den 02 10 2018
- Sommenbygd - Vätterstrand. (2018). *Om oss*. Hämtat från <http://sommenbygd.nu/om-oss/> den 22 10 2018
- Sveriges Riksdag. (2018). *EU:s Budget*. Hämtat från Sveriges Riksdag: EU-information: <http://eu.riksdagen.se/vad-gor-eu/eus-budget/#>
- Teorell, J., & Svensson, T. (2012). *Att fråga och att svara - Samhällsvetenskaplig metod* (1 uppl.). Malmö: Liber.
- Torstensson, M. (1996). *Att analysera genombrottet för de moderna folkbiblioteksidéerna. Exemplet Sverige och några jämförelser med USA*. Göteborg: Avdelningen för biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet.
- Umeå kommun. (2018). *Umeå kommuns stöd till föreningslivet*. Umeå: Umeå kommun. Hämtat från <http://www.umea.se/download/18.10867f716735e77b431feb/1542985723634/Bidragsregler%202013,%20reviderad%20181123.pdf> den 24 11 2018
- URNära. (2014). Lokal utvecklingsstrategi för leaderområde URnära. Umeå: URnära. Hämtat från <http://www.urnara.se/wp-content/uploads/2014/12/Lokal-utvecklingsstrategi-2014-2020.pdf> den 13 09 2018
- URNära ideell förening. (2017). *Slutrapport*. Stockholm: Tillväxtverket.
- Waldenström, C. (2008). Byarörelsen - på väg mot en ny professionalitet? i B. Johansson (Red.), *Ska hela Sverige leva?* (ss. 393-405). Stockholm: Forskningsrådet Formas.
- Waldenström, C. (2010). *Axel 4 - utvärdering av Leader*. Institutionen för ekonomi, NL-fakulteten. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. Hämtat från https://pub.epsilon.slu.se/13964/13/waldenstrom_c_170824.pdf

- Westlund, H. (2008). Kan hela Sverige leva som i Gnosjö? i R. B. Johansson, *Ska hela Sverige leva?* (ss. 217-228). Stockholm: Formas fokuserar.
- Visit Umeå. (2018). *Älvar och hav*. Hämtat från <https://www.visitumea.se/sv/alvar-och-hav#overlay-context=de/die-tagungsstadt-umea> den 22 10 2018
- Värmlands BergsLAG. (2015). Lokal utvecklingsstrategi för Värmlads BergsLAG.
- Ydre kommun. (2018). *Föreningar*. Hämtat från <https://www.ydre.se/kulturfritid/foreningar.4.b37cf2d1210ab226ee800010380.html> den 11 11 2018